

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Hostitelská péče v ČR

Host care in the Czech Republic

Vedoucí práce

Mgr. Sylvie Stretti

Autor práce

Bc. Anna Jílková

2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Mgr. Sylvii Stretti za vedení mé diplomové práce a cenné rady. Děkuji také panu Mgr. et Bc. Janu Kaňákovi za konzultaci k dotazníkovému šetření. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu, kterou mi poskytli při psaní mé diplomové práce.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Hostitelská péče v ČR zpracovala samostatně a výhradně s použitím jen uvedených pramenů a odborné literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.“

V Praze dne 15. 7. 2014

Anna Jílková

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na Hostitelskou péči v České republice. První kapitola se zabývá attachmentem a jeho vysvětlením. Druhá kapitola popisuje náhradní výchovu v České republice. Součástí kapitoly je výčet forem náhradní rodinné péče a druhy ústavních zařízení. Třetí kapitola se zaměřuje na hostitelskou péči a její legislativní rámec, formy, výhody, rizika a proces zprostředkování hostitelské péče. Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny konkrétní příklady hostitelské péče. V páté kapitole je popsána metodika k dotazníkovému šetření, které je zaměřené na hostitelskou péči. Obsahem šesté kapitoly je vyhodnocení dotazníkového šetření.

K definování problematiky autorka využívá odbornou literaturu zaměřenou na náhradní rodinné péče a hostitelskou péči, zákony České republiky (tj. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Občanský zákoník a Zákon o výkonu ústavní výchovy). Dále čerpá z internetových zdrojů zabývajících se hostitelskou péčí, jako jsou stránky občanského sdružení Děti patří domů, Střediska náhradní rodinné péče. Cílem práce je ověření teoretických faktů vyplývajících z odborných zdrojů a deskripce hostitelské péče v České republice.

Klíčová slova:

Attachment, náhradní výchova, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, hostitelská péče, dotazníkové šetření.

Abstract

The diploma thesis is focused on host care in the Czech Republic. The first chapter deals with attachment and its explanation. The second chapter describes alternative care in the Czech Republic. The list of alternative care forms and types of institutional care are included in this part. The third chapter is focused on host care and its legislative framework, forms, advantages, risks and the process of host care mediation. In the fourth chapter there are introduced specific examples of host care. The fifth chapter describes the survey methodology focused on host care. The sixth chapter contains the questionnaire survey assessment.

To define the issue, the author uses specialized literature aimed at substitutional family care and host care, Czech laws (i.e. Social-legal protection of the children law, Civil code, the law of institutional care accomplishment). She also derives from websites occupied by host care, such as civic association Děti patří domů, The Centre for Adoption and Foster Care. The aim is to verify theoretical facts followed from specialized sources and the description of host care in the Czech Republic.

Keywords

Attachment, alternative care, substitutional family care, institutional care, host care, survey.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 Attachment	10
1.1 Citová vazba/pouto.....	10
2 Náhradní výchova.....	14
2.1 Náhradní rodinná péče	14
2.1.1 Osvojení	15
2.1.2 Poručenství.....	16
2.1.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby	18
2.1.4 Pěstounská péče	19
2.2 Ústavní výchova.....	22
2.2.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku.....	23
2.2.2 Diagnostický ústav	24
2.2.3 Dětský domov	25
2.2.4 Dětský domov se školou	25
2.2.5 Výchovný ústav	26
2.2.6 Domov pro osoby se zdravotním postižením	26
2.2.7 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	27
3 Hostitelská péče.....	29
3.1 Vymezení pojmů	29
3.2 Legislativní rámec hostitelské péče	30
3.3 Rozdíly mezi pěstounskou a hostitelskou péčí.....	32
3.4 Význam hostitelské péče.....	32
3.4.1 Význam hostitelské péče pro dítě	33
3.4.2 Význam hostitelské péče pro hostitele/hostitelskou rodinu.....	34
3.4.3 Význam hostitelské péče pro ústavní zařízení	34
3.4.4 Význam hostitelské péče pro biologickou rodinu dítěte.....	35
3.5 Formy hostitelské péče.....	35
3.5.1 Spontánní hostitelská péče.....	36
3.5.2 Plánovaná hostitelská péče	36
3.6 Nevýhody/ rizika.....	38
3.7 Proces přípravy žadatelů na hostitelské péči.....	40
3.7.1 Proces zprostředkování	41
4 Příklady z praxe	46

5	Metodika šetření	49
5.1	Hlavní a dílčí otázky šetření.....	49
5.2	Operacionalizace	50
5.3	Metoda sběru dat.....	51
5.4	Vzorek šetření	52
6	Výsledky šetření	53
6.1	Otázka č. 1. Typ zařízení.....	53
6.2	Otázka č. 2. V jakém kraji se nachází vaše organizace?	54
6.3	Otázka č. 3. Zprostředkováváte hostitelskou péči ve svém zařízení?	55
6.4	Otázka č. 4. Co je cílem přípravy uchazeče o hostitelskou péči?	56
6.5	Otázka č. 5. Přípravy uchazečů (hostitelů) probíhají.	57
6.6	Otázka č. 6. Přípravu zajišťujeme.	58
6.7	Otázka č. 7. Příprav se účastní.	59
6.8	Otázka č. 8. S uchazeči konzultujeme předcházení rizikovým faktorům	60
6.9	Otázka č. 9. Informujeme žadatele o hostitelskou péči o biologické rodině.....	60
6.10	Otázka č. 10. Zdůrazňujeme žadatelům respekt k biologické rodině	62
6.11	Otázka č. 11. S řádem našeho zařízení seznamujeme uchazeče	62
6.12	Otázka č. 12. S žadateli o hostitelskou péči řešíme oslovení mezi nimi a dětmi.....	63
6.13	Otázka č. 13 Na první návštěvě v rodině bývá jen krátce	64
6.14	Otázka č. 14. Chceme po hostitelích, aby plnili i výchovnou funkci.....	65
6.15	Závěr dotazníkového šetření	66
7	Závěr práce	69
8	LITERATURA	71
9	PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma Hostitelská péče v ČR. O pojmu hostitelská péče jsem se poprvé dozvěděla již při studiu odborné literatury na bakalářskou práci. Následně jsem se začala s touto formou podpory dětí z ústavních zařízení blíže seznamovat a setkávat častěji. Ať to bylo prostřednictvím mých přátel a známých, kteří jsou hostiteli, či při odborných praxích v dětských domovech či neziskových organizacích věnujících se náhradní rodinné péči. Z těchto důvodů jsem se rozhodla zpracovat toto téma do diplomové práce.

Hlavní myšlenkou hostitelské péče jako určitého institutu je zmírnit působení ústavní deprivace na děti a otevření ústavních zařízení veřejnosti, která může dětem usnadnit kontakt s okolním světem. (Klimeš, 2003) Tato forma dobrovolnictví není příliš známá mezi širokou veřejností, ale ani mezi odborníky, kteří se přímo nezabývají náhradní rodinnou péčí či prací s rodinou. Hostitelská péče je specifická, tím, že se vyskytuje pouze v České republice, žádný s námi sousedící stát podobnou péčí dětem, které vyrůstají v dětském domově nenabízí.

Cíle diplomové práce

Hlavním cílem diplomové práce na téma Hostitelská péče v ČR je ověření teoretických faktů (vyplývajících z odborných textů) v praxi. Jedním z dílčích cílů práce je provést deskripci hostitelské péče, zjistit její právní ukotvení, druhy, jaký význam má pro jednotlivé aktéry a jakým způsobem jsou tito aktéři na ni připravováni. Druhým dílčím cílem diplomové práce je provést šetření, které si klade za cíl zmapování, jak se hostitelská péče přibližuje praxi.

K dosažení cíle byla použita analýza odborné literatury, odborných článků a dalších zdrojů, jako jsou například některé zákony související s problematikou dětí a mládeže vyrůstající v ústavní výchově. Mezi hlavní zákony, které se týkají této problematiky, patří Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Nový občanský zákoník a Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

První kapitola diplomové práce je zaměřena na attachment a jeho vysvětlení. Druhá kapitola popisuje náhradní výchovu v České republice. Součástí kapitoly je výčet forem náhradní rodinné péče a druhy ústavních zařízení. Třetí kapitola se zaměřuje na hlavní téma práce, na hostitelskou péči, její legislativní rámec, formy, výhody, rizika a proces

zprostředkování hostitelské péče. Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny dva konkrétní příklady hostitelské péče. V páté kapitole je popsána metodika k dotazníkovému šetření. Součástí metodiky jsou hlavní a dílčí otázky šetření, operacionalizace, metodika sběru dat. Obsahem šesté kapitoly je vyhodnocení dotazníkového šetření.

1 Attachment

Člověk je tvor společenský pro zdárný vývoj své osobnosti potřebuje přítomnost blízkých a méně blízkých lidí. Tudíž je důležitý pojem attachment - vazba, pouto, přimknutí.

Pojem attachmentu není mezi odborníky v České republice jednoznačně překládán a zároveň nemá jasně vymezený český ekvivalent. V knihách Johna Bowlbyho, anglického psychologa a psychiatra, který se začal tímto fenoménem jako první zabývat v 50. letech 20. století, je uváděn termín pro attachment vazba. Česká autorka Petra Vrtbovská ve své knize O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí, překládá tento pojem jako pouto. Své rozhodnutí překládat attachment jako pouto odůvodňuje tím, že je možné toto slovo využívat ve vícero tvarech než kdyby se attachment překládal, jako vazba. Oldřich Matoušek ve Slovníku sociální práce využívá pro attachment výraz přimknutí.

Pro účely diplomové práce jsou využita dvě synonyma pro attachment a to citové pouto nebo citová vazba. Následující podkapitola slouží jako nástin zmíněné problematiky citového pouta (vazby).

1.1 Citová vazba/pouto

John Bowlby vysvětluje citové pouto (vazbu, přimknutí) jako vztah jedince k blízké osobě (vztah dítěte a matky či jiné pečující osoby), který je založený na hledisku pečování. Z tohoto vztahu dítě, ale i dospělý čerpá základní životní jistoty. Přimknutí rovněž ovlivňuje a je podmínkou pro zdravý psychický vývoj dítěte. (Matoušek, 2008) Pokud se hovoří o citovém poutu či vazbě jedná se o fakt, že blízká osoba vyvolává emoce a pocity. Blízkost druhé osoby vyvolává pozitivně nebo negativně zbarvené emoce a reakce (bezpečí, radost, obliba, odpor, strach, nejistotu,...), které jsou vždy nějak citově zbarvené. (Vrtbovská, 2010)

Vazebné chování dítěte na druhou osobu se dá pozorovat již od třetího měsíce věku dítěte, ale patrnější je od šestého měsíce. Jako první se vytváří vazba mezi matkou a dítětem. V dnešní době se může vytvořit stejný vztah také mezi dítětem a otcem. Vazba se odvíjí od primárně pečující osoby.

Dítě na přítomnost matky (pečující osoby) reaguje úsměvem, hlasovým projevem a sleduje ji pohledem. Pokud dítě matku (pečující osobu) nevidí, vynucuje si její pozornost pláčem a křikem. V průběhu jednoho měsíce od prvních projevů vazby dítěte na matku (pečující osobu) se projevují i vazby k jiným rodinným příslušníkům. Mezi tyto osoby patří především otec a poté starší sourozenci dítěte. Vazebné chování dětí k rodičům zůstává beze změny až do tří let. Po třetím roce již vazebné chování není tolik naléhavé, ale stále tvoří důležitou část dětského chování. Během prvních školních let (tři – šest let) je vazebné chování stále patrné a to například v situacích, kdy se dítě něčeho ulekne nebo se mu při hře nedaří, vyhledá pozornost rodiče či jiné pečující osoby. (Bowlby, 2010)

V průběhu dospívání se citové pouto mezi rodiči a dětmi mění. Na významu získávají osoby mimo rodinu, které se dostává stejná, ne-li větší pozornost než rodičům. Může se jednat o vrstevníky, ke kterým dospívající cítí sexuální pouto. Dále může být vazebné chování zaměřeno na skupiny a instituce (školní třída, náboženská, politická skupina, pracovní kolektiv). Přilnutí k určité skupině je většinou zprostředkované významnou osobou skupiny, se kterou je dospívající spojen vazbou (panovník „jeho“ země, prezident). Vazebné chování v dospělosti přímo souvisí s vazbou v dětství a to tím, že při určitých situacích (jako je například nemoc či neštěstí) je snadněji vyvolatelné vazebné chování v dospělosti. (Bowlby, 2010)

Je nezbytné, aby se dítě do rodiny dostalo co v nejnižším věku. Již v novorozeneckém a kojeneckém období je dítě velice citlivé na jakékoliv změny. V tomto období je důležité, aby byly v matčině či jiné pečující náruči, kde se cítí nejjistěji a kde se u dítěte vytváří důvěra v okolí. (Zezulová, 2012) Ve druhém měsíci dítě začíná navazovat kontakt s okolím prostřednictvím úsměvu, usmívá se na každého. Okolo sedmého měsíce dítě již rozlišuje mezi osobou blízkou (matka) a cizím člověkem. Dítě je na matku citově připoutané, přilnuté. Jestliže je v kontaktu s oběma zamíří svůj pohled na matku a cizí osoby si nevšímá. Dítě, které se v kojeneckém věku dostává do ústavní péče nebo do náhradní rodinné péče může trpět odloučením, spojeným s citovou vazbou ať s matkou či pečovatelkou, která se o něj v kojeneckém ústavu starala. (Kovařík, 2004)

Díky výzkumům jež dnes máme k dispozici, víme, že čím dříve se dítě do rodiny dostane, tím rychleji přilne k náhradním rodičům. Je dokázáno, že u většiny dětí mladších devíti měsíců se vazebné chování vůči náhradnímu rodiči objeví po dvou týdnech. Opačně tomu bylo u části dětí starších jednoho roku, po dvou měsících, mezi dítětem a pěstounem se

nevyskytovaly žádné znaky, které by naznačovaly vznik nějaké vazby. Z toho vyplývá, že čas v náhradní rodinné péči hraje důležitou roli. (Matoušek, 2010)

Pokud se dítěti nedostává možnost pevně se připoutat k dospělé pečující osobě, může vzniknout problém, o kterém hovoříme jako o psychické deprivaci. (Matoušek, 2008) „*Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.*“ (Matějček, 2005, s. 198) Psychická deprivace je typická pro děti vyrůstající v ústavním zařízení.

Pokud se má malé dítě vyvíjet ve zdravou a zdatnou osobnost, je nutné, aby kromě biologických potřeb byly uspokojovány i potřeby psychické. Na základě výzkumu, který provedl Langmeier s Matějčkem (in Matějček, 1999), bylo definováno pět potřeb:

1. *„Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.*
2. *Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobit se životním podmínkám, osvojit si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj.*
3. *Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích.*
4. *Potřeba pozitivní identity, vlastního já, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti.*
5. *Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství.“*

Děti, které odmalička vyrůstají v ústavních zařízeních, trpí takzvaným nulovým attachmentem k lidem. Nulovým attachmentem se rozumí stav, kdy dítě vnímá osoby kolem sebe jako vše ostatní, co se mění. Děti využijí, co jim nabízí, užijí si, ale nepřipoutají se, nevytvářejí s člověkem žádnou vazbu. (Vrtbovská, 2010)

Děti, které do pěti let nezažily trvalé a bezpečné citové pouto s rodiči či jiným primárním pečujícím, má uloženou jinou zkušenost než dítě chtěné a vychovávané v láskyplném prostředí. Tato zkušenost může být spojena s traumatickým zážitkem (opuštění, týrání, zneužívání), který zažili. Takové děti se nemají o co opřít. Z toho vzniká jejich postoj k okolnímu světu a podle toho se taky dítě zařizuje:

- *„Nedůvěřuje, že je svět bezpečný, cítí úzkost a nebezpečí.*
- *Nedůvěřuje, že jeho potřeby mohou být naplněny druhým člověkem, nepřijímají pomoc.*
- *Nedůvěřuje, že může efektivně ovlivňovat svět v dobrém, používá lhaní, krádeže, napadání, boj, aby „urvalo“ alespoň něco.*
- *Nedůvěřuje, že rodič je dobrý a důvěryhodný, že je možné se na něj spolehnout, odporuje, je negativní, agresivní, snaží se, aby bylo vždy po jeho.*
- *Nedůvěřuje, že rodič ho podpoří, ochrání jej a ví, co je pro něj nejlepší, proto uniká, schovává se, lže.*
- *Nedůvěřuje, že je dobré s rodičem spolupracovat, dorozumět se s ním a důvěře jej následovat, proto odporuje, bojuje a prosazuje se za každou cenu.*
- *Nedůvěřuje, že je samo dobré, cítí se jako špatné, zlé, zavrženíhodné, nepovedené.“ (Vrtbovská, 2010, s. 66 - 67)*

2 Náhradní výchova

Tato kapitola se zabývá vymezením základních pojmů spojených s náhradní výchovou, nedílnou součástí pro pochopení hostitelské péče, dále druhy zařízení, ze kterých se děti a mladiství mají možnost do institutu hostitelství dostat.

Náhradní výchovou se rozumí veškeré podoby výchovy a péče o děti (např. osvojení, pěstounská péče, poručenství, svěření dítěte do péče jiné osoby, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, kojenecké ústavy,...), která není zabezpečena biologickou rodinou. Náhradní výchovu dělíme na dvě skupiny (Schéma náhradní výchovy viz Příloha č. 1), je to náhradní rodinná péče a ústavní výchova či péče. (Matoušek, 2008)

Ústavní péči lze rozdělovat také podle toho, pod jakou instituci - u nás ministerstva je začleněna. Pod Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR spadají domovy pro osoby se zdravotním postižením. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR spravuje diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Do resortu Ministerstva zdravotnictví ČR patří kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let.

2.1 Náhradní rodinná péče

„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.“ (Klimeš, 2002, s. 4)

V České republice existují čtyři formy náhradní rodinné péče. Jsou to: osvojení, pěstounská péče, svěření dítěte do péče jiné osoby a poručenství. Tyto náhradní rodinné péče jsou upraveny v Zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. (pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a proces zprostředkování osvojení i pěstounské péče) a v Občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (osvojení, poručenství, pěstounství, svěření dítěte do péče jiné osoby), který nabyl platnosti k 1. 1. 2014 a je v práci využívána jeho aktuální podoba, právě platná k 1. lednu 2014. Dříve byly formy upraveny v Zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., ten však od 1. 1. 2014 pozbyl platnosti a byl přetransformován do nového Občanského zákoníku.

2.1.1 Osvojení

Osvojení nebo-li adopce, je u nás nejznámější a nejžádanější (počet podaných žádostí v roce 2013 se pohyboval okolo dvou tisíc (Nová, 2014) forma náhradní rodinné péče. V tabulce č. 1 jsou znázorněny počty osvojených dětí v letech 2010 - 2013. Nový Občanský zákoník však nechápe osvojení, jako formu náhradní rodinné péče. Vnímá jí jako formu rodičovství, už protože osvojením se myslí přijetí cizí osoby za vlastní, tudíž vytvoření nové rodiny. (Osvojení nezletilého, 2014)

Smutková (2007) ve své knize Sociální práce s rodinou, uvádí, jako hlavní cíl a poslání adopce dát možnost nezletilým dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve své původní rodině, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, mělo jemu blízké osoby a podmínky pro co nejlepší fyzický a psychický vývoj.

Osvojit lze dítě, které je právně volné, což znamená, že k osvojení dítěte dali souhlas jeho biologičtí rodiče. Tento souhlas je podle Nového občanského zákoníku možné vyslovit jen před soudem. Soud je povinný, ještě před kladným vyjádřením o osvojení poučit, biologické rodiče o důsledcích jejich souhlasu. Souhlas k adopci matka může dát nejdříve po šesti týdnech od narození dítěte a otec hned po narození dítěte. Další novinkou v Občanském zákoně je, že souhlas s osvojením platí pouze šest let, jestliže dítě do té doby není adoptované. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Dítě může být osvojeno jednotlivcem nebo manželským párem. Manžel, který se rozhodne adoptovat dítě, musí mít souhlas i svého partnera. Osvojenec může být adoptován i lidmi, kteří spolu žijí pouze jako druh a družka. V tomto případě se stává osvojitelem pouze jeden z nich. Osvojením dítě získává příjmení osvojitelů. (Bubleová, 2011) Osvojenec má možnost vyslovit nesouhlas s přijetím příjmení osvojitelů. V takovém případě se ke stávajícímu příjmení dítěte přidá příjmení osvojitelů. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Osvojené dítě má podle Nového občanského zákoníku právo vědět, že je osvojené. Tuto skutečnost jsou adoptivní rodiče povinni sdělit dítěti hned, jak to bude možné. Nejpozději však do zahájení školní docházky. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Výhodou této péče je, že se osvojitel (osoba, která si bere do své péče dítě) stává právoplatným rodičem dítěte, má stejná práva a povinnosti jako biologický rodič. Biologickým rodičům jejich práva a povinnosti osvojením zanikají. (Gabriel, 2008)

Podmínkou osvojení je, aby mezi osvojitelem a osvojencem (dítě, které si rodiče osvojí) byl dostatečný věkový rozdíl (Občanský zákoník v § 803 uvádí minimální věkový odstup mezi osvojitelem a osvojencem šestnáct let). Dříve (před platností Nového občanského zákoníku) bylo možné osvojit pouze dítě, které je nezletilé, dnes lze osvojit i zletilou osobu. Osvojení se neprovádí, jestliže jsou osvojitelé v přímé příbuzenské linii nebo sourozenci osvojence. Dítě, které je osvojováno, má podle Zákona č. 89/2012 Sb. právo se vyjádřit k adopci, a to pokud dosáhlo minimálního věku 12 let. Dítě se vyjadřuje před soudem. Pokud je dítě mladší dvanácti let souhlas za něj dává opatrovník, který je určený soudem. Soud i přes nedostatečný věk osvojence může žádat jeho vyjádření, pokud je dítě dostatečně vyspělé, aby se vyjádřilo. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Nezletilá osoba může být osvojena dvěma způsoby a to způsobem, který lze zrušit nebo způsobem nezrušitelným. (Gabriel, 2008) Všechna osvojení je možné zrušit po dobu 3 let od rozhodnutí o osvojení a to pouze rozhodnutím soudu na základě žádosti osvojitele či osvojence. Zrušením adopce vznikají předešlá práva a povinnosti biologické rodiny dítěte a dítě nabývá zpět svého původního příjmení, pokud si nechce ponechat příjmení osvojitele. Soud může rozhodnout na návrh osvojitele o zkrácení doby (tří let), po kterou je možné osvojení zrušit, pokud je to v zájmu adoptovaného dítěte. Rozhodnutím soudu se tak osvojení může stát osvojením nezrušitelným, již před uplynutím 3 let. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2.1.2 Poručenství

Poručníkem se stává jednotlivec nebo manželský pár na základě rozhodnutí soudu. Soud rozhoduje o poručnictví v případech, kdy rodiče dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo jim byla pozastavena, byli zbaveni zodpovědnosti k právním úkonům nebo zemřeli. Osoba, která je soudem určena jako poručník, se stává zákonným zástupcem dítěte, ale nemusí o dítě osobně pečovat. (Bubleová, 2011) V roce 2013 bylo v poručenství s osobní péčí umístěno 2901 dětí (viz tabulka č. 1).

Poručník má vůči poručenci všechny práva a povinnosti jako rodič, ale poručník nemá vyživovací povinnost vůči dítěti. Pokud byla práva a povinnosti biologickým rodičům omezena, osoba, která vykonává poručenství, může mít výjimečně okruh svých práv a povinností poručníka vymezen jinak. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Poručník musí být způsobilý k právním úkonům a svým chováním musí zaručit způsobilost k vykonávání funkce poručenství. Poručník se zodpovídá soudu, nejen při správě majetku poručenice (kdy musí předkládat soudu soupis majetku dítěte), ale i v jeho osobních záležitostech a vývoji. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013) Jakoukoliv změnu týkající se poručenice musí schválit soud.

Poručenství zaniká:

- jestliže alespoň jeden z rodičů nabude své rodičovské odpovědnosti,
- zaniká zletilostí dítěte nebo jeho osvojením,
- soud může poručníka zprostit poručenství na základě jeho žádosti,
- poručník může být ze své funkce i odvolán, pokud porušuje své povinnosti nebo se stal nezpůsobilý k funkci poručníka.

Pokud osoba, která má v poručenství dítě, o něj osobně pečuje, jako by bylo v jeho trvalé péči, má nárok na hmotné zabezpečení jako pěstouni. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Příklad poručnictví: *„Matka vychovává sama dítě a trpí nevléčitelnou nemocí. Ve své poslední vůli proto navrhne, aby po její smrti vychovával její dítě bratr. Pokud bude bratr po sestřině smrti ustanoven poručníkem, bude mu náležet hmotné zabezpečení jako pěstounovi.“* (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013, s. 18)

2.1.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Další formou náhradní rodinné péče je svěření dítěte do péče jiné osoby. Tato péče je upravena v Zákoně č. 89/2012 Sb., o občanském zákoníku v paragrafu 953 - 957.

Do této formy náhradní rodinné péče jsou umístěny děti na základě rozhodnutí soudu, jestliže o dítě nemůže osobně pečovat ani jeden z rodičů nebo poručník. Tomuto druhu péče o dítě se dává přednost před péčí ústavní. Mezi podmínky svěření dítěte do této péče patří, že svěření dítěte do péče jiné osoby vyžaduje zájem dítěte, osoba, které má být dítě svěřeno s tím souhlasí, má trvalé bydliště v České republice, a že osoba poskytne záruku dobré výchovy dítěte. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Primárně dává soud přednost pečujícím z řad rodinných příslušníků dítěte nebo osobám dítěti blízkým, pokud je to možné. Častokrát jde o přechodná řešení, ve kterých se rodiče nemohou o své děti dočasně starat. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013) Dítě lze svěřit do péče i manželům. Se svěřením dítěte do své péče musí dát souhlas oba manželé, jako tomu je i u osvojení. Pokud se manželé, kteří mají ve své péči takto svěřené dítě, rozvedou, jejich péče zaniká a soud musí stanovit nová práva a povinnosti manželů k dítěti. (Bubleová, 2013a)

Při svěření dítěte do péče jiné osoby soud rozhoduje o právech a povinnostech pečující osoby vůči svěřenému dítěti. Je důležité určit, do jaké míry náhradní rodiče dítě zastupují a určit jejich povinnosti a práva v péči o nezletilou osobu. Pokud soud neurčí práva a povinnosti pečující osobě, v přiměřené míře se využijí práva a povinnosti určená pro pěstounství. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Svěřením dítěte do péče jiné osoby nezaniká biologickým rodičům vyživovací povinnost vůči jejich dítěti. Soud stanoví rodičům dítěte výši vyživovací povinnosti, která se odvíjí od možností, schopností a majetkových poměrů rodičů. Biologičtí rodiče platí výživné přímo pečující osobě. Soud také určí, za jakých podmínek může pečující osoba přebírat od biologických rodičů výživné a v případě neplacení výživného, jakým způsobem ho vymáhat. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Pokud biologickým rodičům nebo jiným příbuzným nejde stanovit vyživovací povinnost, tak se tento druh náhradní rodinné péče neprovádí. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2.1.4 Pěstounská péče

V současné době je pěstounská péče díky své novelizaci nejvíce diskutovanou a využívanou (v pěstounské péči bylo ke konci roku 2013 umístěno 8606 dětí) formou náhradní rodinné péče. Pěstounskou péči upravuje Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999 Sb.) a Občanský zákoník (89/2012 Sb.) ve znění pozdějších předpisů.

Zdeněk Matějček (2002, s. 16) definuje pěstounskou péči jako „*státem garantovanou a kontrolovanou formu náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hodnotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.*“ Ve stejném duchu je popisována pěstounská péče, též ve Slovníku sociální péče. (Matoušek, 2008, s. 134-135)

Tento druh péče je určen spíše starším dětem, u kterých je menší šance na adopci, u dětí, které jsou ze sourozeneckých skupin, dětí odlišného etnika a děti, které nejsou zcela zdravotně v pořádku. (Zezulová, 2012)

Pěstounská péče má za úkol osobní péči o třetí osobu. Jejím účelem není přijímat dítě za vlastní a tím mu měnit jeho status, jak je to u osvojení. Zákonnými zástupci zůstávají biologičtí rodiče dítěte. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) To znamená, že se jejich biologičtí rodiče nevzdali svých práv a povinností. Pěstouni tudíž nemají vůči dítěti vyživovací povinnost ani rodičovská práva, ty zůstávají na biologických rodičích. (Zezulová, 2012) Práva a povinnosti pěstounům stanoví soud podle vyhodnocení situace dítěte. Soud stanoví biologickým rodičům výši výživného podle jejich majetkových možností. Pěstouni zastupují dítě jen v běžných záležitostech. Náhradní rodiče mají povinnost informovat rodiče dítěte o podstatných záležitostech dítěte. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Osoba, která chce, aby jí bylo svěřeno dítě do její péče musí mít trvalé bydliště na území České republiky, musí splňovat záruku řádné péče a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče. Pěstouni mají za úkol podporovat vztah mezi dítětem a rodičem, dalšími příbuznými

a umožnit jim kontakt, pokud soud nerozhodl jinak. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Soud zvažuje tuto náhradní péči, jestliže se ani jeden z rodičů či poručník nemůže o dítě postarat. Soud dává této náhradní rodinné péči přednost před péčí ústavního zařízení. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

V případě, že je dítě dostatečně rozumově vyspělé, může se k péči vyjádřit. Dítě je možné svěřit jednotlivci či manželům. (Bubleová, 2011) Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., dává biologickým rodičům právo požádat o navrácení dítěte do své péče. Pokud pominuly překážky, pro které bylo dítě svěřené do náhradní rodiny a je to v zájmu dítěte, soud návrhu biologických rodičů vyhoví.

O ukončení pěstounské péče rozhoduje soud, může tak učinit na žádost pěstouna, dítěte nebo rodiče. Tato forma náhradní rodinné péče zaniká svéprávností nebo až zletilostí dítěte. (Bubleová, 2011)

2.1.4.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

I když je pěstounská péče na přechodnou dobu uvedena v Zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (§ 27a) již od roku 2006, nebyla příliš využívanou náhradní rodinnou péčí o dítě. To se však změnilo novelou (č. 564/8) výše uvedeného zákona, v tabulce č. 1. můžeme vidět velký nárůst počtu dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu. Během roku 2013 bylo umístěno o 78 dětí více, než tomu bylo v roce 2012. V průběhu roku prošlo pěstounskou péčí na přechodnou dobu 169 dětí. (Nová, 2013) Podle tiskové zprávy Ministerstva práce a sociálních věcí přibýlo v roce 2013 80 nových pěstounů na přechodnou dobu. (Sulek, 2014) „*Smyslem tohoto institutu je poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a jejich a jejich rychlejší cesta do náhradních rodin.*“ (Bubleová a kol., 2013, s. 11)

O svěřeni dítěte do tohoto typu péče rozhoduje soud na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Podle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí může být do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěno dítě na:

„a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (zdravotní důvody, pro výkon trestu odnětí svobody),

b) dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat, nebo

c) dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodiče k osvojení není třeba.“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 27a (7))

Soud svěřuje do náhradní rodiny děti, u kterých je domněnka, že po uplynutí důvodů, pro které nemohou být ve své vlastní rodině, se do ní vrátí. Minimálně jedenkrát za tři měsíce od svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, je zahájeno soudní řízení, z důvodu přezkumu poměrů v původní rodině, zda se situace v rodině nezměnila na tolik, že se dítě může vrátit do biologické rodiny. (Bubleová a kol., 2013)

Zájemci o pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou pečlivě vybíráni a speciálně školeni. Kritéria na pěstouny tohoto typu péče jsou přísnější než na žadatele o osvojení či klasickou pěstounskou péči. Pěstouni musí být zaregistrováni v evidenci žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu, u orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pěstoun spolupracuje s biologickou rodinou dítěte, snaží se nepřerušit kontakt dítěte s biologickými rodiči. Může však nastat situace, že se dítě ke svým rodičům nebude moci vrátit, pak je buď osvojeno, nebo zařazeno do dlouhodobé pěstounské péče. Pěstouni na přechodnou dobu musí být připraveni přijmout do své rodiny na krátkou dobu i dítě krátce po narození. (MPSV, 2009)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje maximální délku trvání pěstounské péče na přechodnou dobu a to na jeden rok. To však neplatí, jestliže byli do pěstounské péče stejného pěstouna později svěřeni sourozenci dítěte. Ta však nesmí překročit dobu jednoho roku u posledního svěřeného sourozence. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Tabulka č. 1: Přehled náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče	Počet dětí za sledovaný rok k 31.12.			
	2010	2011	2012	2013
Osvojení	549	478	526	504
Poručenství s péčí	2641	2740	2854	2908
Pěstounská péče	7021	7460	7622	8606
Pěstounská péče na přechodnou dobu	0	3	29	108
Svěření dítěte do péče jiné osoby	4956	4773	4993	4660

Zdroj: Nová, 2011, 2012, 2013, 2014

2.2 Ústavní výchova

Ústavní výchova je upravena Zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, Zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a Zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Počet ústavních zařízení v průběhu let klesá, v současnosti je v Čechách 334 zařízení.

V rámci náhradní výchovy a její institucionální části se používají termíny ústavní výchova nebo ústavní péče. Ústavní péče je starostlivost poskytovaná klientům, kterou zajišťují odborníci v ústavním zařízení. Má různé podoby, „od poskytování náhrady chybějícího domova či chybějícího a jinak nedostupného komplexu služeb až po represivní reakci společnosti na nepřijatelné způsoby chování.“ (Matoušek, 2008, s. 239)

Ústavní výchova je krok, který se podává na podnět orgánu sociálně-právní ochrany dětí a je schválený soudem. Tato forma náhradní výchovy se využívá v situacích, kdy se rodina o dítě není ochotná nebo schopná postarat či pečovat a výchovu dítěte nelze zajistit jiným způsobem. Předtím, než soud navrhne ústavní výchovu je povinen zjistit, zda se dítě nedá umístit do náhradní rodinné péče nebo do péče zařízení vyžadující okamžitou pomoc. (Matoušek, 2008) Ústavní výchova je krajní možnost péče o dítě, přednost před tímto

institutem má náhradní rodinná péče a rodinná péče v zařízení vyžadující okamžitou pomoc. (Bubleová, 2013a)

Ústavní výchovu lze stanovit nejvýše na dobu tří let. Institucionální výchovu lze před ukončením tříleté lhůty opakovaně prodloužit, ale vždy jde o tříleté období, pokud trvají důvody, pro které bylo dítě odebráno z rodiny. Pokud tyto důvody pominuly nebo je možné dítě umístit do nějaké formy náhradní rodinné péče, ústavní výchovu soud zruší. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2.2.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku

Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let jsou upraveny předpisem č. 24/1952 Sb., nařízení ministra zdravotnictví o organizaci preventivní a léčebné péče, v paragrafu 13 a v paragrafu 14. Jak již samotný název předpisu napovídá, tato forma spadá pod správu Ministerstva zdravotnictví České republiky. Tyto ústavy vede lékař nebo jiný zdravotník a o děti pečují zdravotní sestry a pečovatelky, které zajišťují výchovu dětí. (Matoušek, 2008) Česká republika má 33 zařízení pro děti do 3 let a kojeneckých ústavů, ve kterých je situováno 1932 dětí.

Kojenecký ústav pečuje o děti do jednoho roku života, jestliže má dítě zdravotní problémy ohrožující jeho vývoj (vrozené vady, slabosti, proběhlé onemocnění, nesprávnou výživu a nevhodné domácí prostředí). Mimořádná péče je kladena v kojeneckém ústavu na nedonošené novorozence. (Předpis č. 24/1952 Sb., nařízení ministra zdravotnictví o organizaci preventivní a léčebné péče) V současné době se některé kojenecké ústavy a dětské domovy do tří let transformují na dětská centra.

V dětské domově pro děti do tří let jsou umístěné děti od jednoho do tří let věku. V domově je poskytována výchovná a zdravotnická péče dětem, kterým tato péče nemůže být poskytnuta v rodinném prostředí nebo se o tyto děti nemá kdo postarat. (Předpis č. 24/1952 Sb., nařízení ministra zdravotnictví o organizaci preventivní a léčebné péče)

Tabulka č. 2: Umístění dětí

Zařízení	Počet dětí umístěných v roce		
	2010	2011	2012
Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku	1513	1428	1932
Počet zařízení	34	34	33

Zdroj: Chodounská, 2010; Kremerová, 2011; Marková, 2012

2.2.2 Diagnostický ústav

Legislativní rámec diagnostickým ústavům poskytuje Zákon č. 109/2002 v paragrafu 5. Tento zákon rovněž upravuje pobyt dětí v dětském domově (§12), dětském domově se školou (§13) a výchovném ústavu (§14).

Diagnostické ústavy jsou určeny pro děti, kterým byla nařízena ústavní či ochranná výchova. (Ochranná výchova se ukládá dětem starším 12 let a mladším 15 let, jestliže dítě spáchá čin, který se u dospělých osob postihuje výjimečným trestem, nebo v situaci kdy dítě, které je mladší 15 let jedná protiprávně a kdy není řádně postaráno o jeho výchovu. Ochranná výchova může být nařízena rovněž osobám ve věku 15 - 18 let, kteří žijí v nevhodném prostředí. (Matoušek, 2008) Dítě se do diagnostického ústavu může dostat na žádost rodičů nebo nařízením soudu. Diagnostický ústav zpracovává komplexní diagnostickou zprávu, která obsahuje diagnostickou, výchovnou, vzdělávací, terapeutickou a sociální část. Zpráva má za úkol návrhy výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte. (Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních) Poté je dítě podle volných kapacit umístěno do dětského domova, do dětského domova se školou či do výchovného ústavu. (Bubleová, 2013a)

Diagnostický ústav je rozdělen do výchovných skupin. Ústav zřizuje nejméně 3 výchovné skupiny, ve kterých jsou 4 - 8 dětí. Tyto skupiny jsou rozděleny buď podle věku, nebo pohlaví. Děti jsou do zařízení umísťovány nejdéle na dobu osmi týdnů. (Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o

preventivně výchovné péči ve školských zařízeních) Podle tabulky č. 3 bylo v diagnostickém ústavu ve školním roce 2012/2013 pečováno o 517 dětí.

2.2.3 Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti od tří do osmnácti let nebo do ukončení soustavné přípravy na budoucí povolání a to nejdéle do 26 let. Do dětského domova jsou taktéž umístěné nezletilé matky s dětmi. Dětský domov pečuje o děti, kterým byla nařízená ústavní výchova. Domov o děti pečuje podle jejich individuální potřeb a je jim zabezpečena výchovná, sociální a vzdělávací péče. Děti jsou vzdělávány mimo zařízení v běžných školách. (Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů)

V dětských domovech pracují pedagogové a vychovatelé, domov obvykle vede pedagog. Dětské domovy jsou organizovány buď v rodinných či výchovných skupinách. Matoušek (2008) uvádí dva typy dětských domovů, internátního typu a rodinného typu. V internátních dětských domovech jsou skupiny dětí stejného věku a vychovatelé se střídají na směny. Rodinný domov napodobuje bytovou jednotku, skupina dětí je menší, věkově variabilní a o děti pečují stálí vychovatelé. V obou skupinách je maximálně 8 dětí. V jednom domově může být nejméně dvě a maximálně šest skupin. (Matoušek, 2008) Dětských domovů je celkem 147. Dětský domov je nejčastější ústavní zařízení, které pečuje o nezletilé děti. V české republice je umístěno v této péči 4253 dětí. (Tabulka č. 3)

2.2.4 Dětský domov se školou

Dětský domov se školou slouží dětem od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Děti jsou do zařízení dávány na základě nařízení ochranné nebo ústavní výchovy z důvodu závažných poruch chování, nebo dítěti, které vyžadují kvůli své duševní poruše výchovně léčebnou péči. Součástí domova je škola, kterou děti navštěvují. (Bubleová, 2013a)

Dětský domov se školou je stejně organizačně uzpůsoben jako dětský domov, tudíž v jednom zařízení 6 skupin a v nich maximálně 8 dětí.

2.2.5 Výchovný ústav

Výchovný ústav se stará o děti od 15 let, které mají závažné poruchy chování, nařízenou ústavní výchovu či ochrannou výchovu. Ústav se může dělit do oddělení podle toho, které opatření mají děti nařízené. To je ochranné, výchovné oddělení, oddělení pro nezletilé matky s dětmi či pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. (Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů) Výchovný ústav je v počtu dětí druhou nejčastější formou ústavní výchovy. Výchovné ústavy měli v roce 2013/2014 1146 svěřenců. (Tabulka č. 3)

Matoušek (2008) popisuje výchovný ústav jako instituci pro mládež, která spojuje dětský domov se školou a výchovné zařízení. Ve výchovném ústavu zabezpečují péči vychovatelé a učitelé. Důraz v dlouhodobé péči je kladen na přípravu na budoucí povolání.

V jedné budově vykonávající výchovný ústav lze zřídit maximálně 6 výchovných skupin, čítajících nejvíce osm dětí. Děti jsou v ústavu rozděleny podle jejich výchovných, vzdělávacích a zdravotních potřeb. (Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů)

2.2.6 Domov pro osoby se zdravotním postižením

Domov pro osoby se zdravotním postižením je jediná forma ústavní výchovy, která spadá do správy Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Je upravena v Zákoně o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) v § 48.

Domov poskytuje pobytovou službu lidem, kteří mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, a situace těchto osob vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Pokud je

v domově pro osoby se zdravotním postižením vykonávána ústavní výchova, řídí se péče o dítě Občanským zákoníkem a Zákonem výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Tabulka č. 3: Ústavní zařízení

Zařízení	Počet dětí umístěných v			
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Dětský domov	4628	4451	4442	4253
Dětský domov se školou	760	761	713	697
Diagnostický ústav	564	543	517	453
Výchovný ústav	1445	1395	1269	1146
Počet zařízení	228	227	220	219

Zdroj: Odbor analyticko-statistický, 2014

2.2.7 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Vznik zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc upravuje Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Poskytuje pomoc dětem a rodinám, které se ocitly v krizové situaci. Zařízení funguje jako alternativa malých rodinných dětských domovů. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou dětská centra a klokánky Fondu ohrožených dětí. (Bubleová, 2013a)

Těmto dětem je poskytována ochrana a útočiště v podobě zabezpečení základních životních potřeb (ubytování, stravování, zdravotní a psychologická péče, ...). Děti jsou do této formy náhradní výchovy umísťovány na základě rozhodnutí soudu, žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, žádosti zákonného zástupce dítěte, nebo jestliže o to požádá samotné dítě. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

V zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nesmí počet dětí přesáhnout 28 dětí. Výjimku může udělit ministr práce a sociálních věcí jen na nezbytně nutnou dobu. Jeden zaměstnanec zařízení pečuje maximálně o čtyři děti. Děti v zařízení mohou pobývat maximálně 12 měsíců nepřetržitého pobytu. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Oproti klesajícímu počtu ústavních zařízení, která spravuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zdravotnictví, počet zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc stoupá. V roce 2012 bylo 74 zařízení, ve kterých bylo umístěno 1270 dětí, v roce 2013 zařízení bylo o 7 více a dětí bylo o 473 více. (Tabulka č. 4)

Tabulka č. 4: Statistika zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení	Počet dětí umístěných v			
	2010	2011	2012	2013
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	844	1646	1270	1743
Počet zařízení	56	59	74	81

Zdroj: Nová, 2011, 2012, 2013, 2014

3 Hostitelská péče

Další možností pomoci dětem vyrůstajících v ústavních zařízeních, jak poznat rodinný život, je hostitelská péče. Hostitelská péče není formou náhradní rodinné péče, má jiné právní podmínky a jiná pravidla. Avšak mají shodný cíl, a to, najít dítěti stabilní zázemí. (Dejme dětem šanci, 2011) Hostitelství je situace, kdy si dobrovolník bere z ústavního zařízení dítě k sobě domů a tráví společně víkendy nebo může být realizována návštěvami hostitelů v instituci. (Nožířová, 2012) Dítě je v rodinách dobrovolníků, kteří si je v takovýchto případech berou do svých domácností považováno za „hosta“, odtud pochází název pro hostitelskou péči. (Gabriel, 2008)

3.1 Vymezení pojmů

Termín hostitelská péče není uveden v žádném odborném slovníku, jako je například Matouškův Slovník sociální práce či v Psychologickém slovníku autorů Hartla a Hartlové. Tyto mezery v informovanosti o institutu hostitelství vyplňují neziskové organizace, které se zabývají náhradní rodinnou péčí, jako je Středisko náhradní rodinné péče, občanské sdružení Děti patří domů nebo obecně prospěšná společnost Dejme dětem šanci. Dále se můžeme o této náhradní formě péče o dítě dozvědět z některých publikací o náhradní rodinné péči (od autorů Nožířové, Zezulové, Klimeše, Gabriela a Kovaříka,...)

„Hostitelská péče umožňuje pobyt dítěte vyrůstajícího v ústavním zařízení v nové rodině o víkendech a o prázdninách. Je optimálním řešením pro starší děti, které není možno z nejrůznějších důvodů umístit do náhradní rodiny natrvalo a které již dokáží rozumově a citově tuto situaci (zejména střídání prostředí a blízkých lidí) zvládnout.“ (Kovařík, 2004, s. 151)

Autorky Blahutová a Zezulová (2011, s. 11) popisují hostitelskou péči, jako *„dlouhodobé a opakující se kontakty dítěte žijícího v dětském domově s rodinou či jednotlivci, kteří nejsou biologickými příbuznými dítěte.“* Tento druh pomoci je vhodný pro děti, které jsou dlouhodobě umístěné v ústavním zařízení. Jde o děti, které jsou starší (nad 10 let), děti s výchovnými problémy či zdravotními obtížemi, děti jiného etnika, velké sourozenecké

skupiny, atd. (Bubleová, 2013a) Smyslem hostitelství je dětem umožnit kontakt s běžně fungující rodinou, zažít, jakým způsobem funguje vztahová hierarchie rodiny, jak fungují vztahy mezi rodiči a dětmi. Mezi další cíl hostitelské péče je poskytnout dětem z ústavů možnost v rodině zažít úspěch, to na něj může mít pozitivní vliv například ve zlepšení jeho chování. (Blahutová, 2011)

Hostitelé jsou lidé, kteří mají zájem pomoci dětem z ústavních zařízení, jsou trestně bezúhonní a hlavně prošli schvalovacím řízením obecního úřadu obce s rozšířenou působností. (Dejme dětem šanci, 2011) Mezi další podmínky, které by uchazeči měli splňovat jsou vhodné bytové podmínky, kde s nimi bude dítě pobývat. Není vhodné, aby budoucí hostitelé měli finanční problémy, protože péči o dítě financují hostitele za svých zdrojů. Pro hostitele není v legislativě určené žádné hmotné zajištění. (Tomková, 2014) Pokud jsou děti v ústavním zařízení vypláceny přídavky na děti a je po dobu celého kalendářního měsíce v hostitelské péči, tudíž mimo ústav, mají hostitelé nárok na vyplácení přídavku od ústavu. (Amalthea, 2014)

3.2 Legislativní rámec hostitelské péče

Pojem hostitelská péče není obsažen v žádném právním předpise České republiky. Tato forma pomoci dětem z dětských domovů se v praxi řídí podle paragrafu 30 (Pobyt dítěte mimo ústav) Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který nabyl 1. dubna 2000 účinnosti.

Hostitelskou péči může povolit ředitel ústavního zařízení jen na základě písemného souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jestliže bylo dítě do ústavního zařízení umístěno rozhodnutím soudu. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí) Pokud je dítě v ústavu na žádost rodičů, je nutné vyžádat si jejich souhlas s pobytem dítěte mimo zařízení. Ředitel povoluje pobyt dítěte mimo ústavní zařízení nejdéle na dobu 30 po sobě jdoucích kalendářních dnů (před novelizací Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1. 1. 2013, byla tato doba 14 dní). (Blahutová, 2011) Hostitelskou péči lze zprostředkovat i u dítěte, u kterého nebyla zatím ústavní výchova soudem nařízena, tudíž je v institucionální péči na základě předběžného

opatření. Toto stanovisko bylo potvrzeno ministerstvem práce a sociálních věcí, které Tomková v jednom sporném případě kontaktovala. (Tomková, 2014)

Obecní úřad obce s rozšířenou působností posuzuje bezúhonnost hostitelů, jejich rodinné a sociální prostředí a může požádat krajský úřad o odborné posouzení žadatelů podle §27 (Odborné posouzení pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče) Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. K prověření bezúhonnosti hostitelů si může obecní úřad obce s rozšířenou působností vyžádat výpis z evidence Rejstříků trestů. Pokud bude dítě pobývat u hostitelů, kteří spadají pod jiný obecní úřad obce s rozšířenou působností, než ve kterém má dítě trvalý pobyt, je nutné mít písemný souhlas tohoto úřadu. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Hostitelé, kteří si převezmou dítě z ústavního zařízení, za něj přebírají po dobu, kdy je dítě s nimi zodpovědnost. Tudíž nesou odpovědnost za zanedbání péče nebo například za úraz dítěte spojený s neuváženým riskováním. (Klimesš, 2005) Podle Klimeše (2010) by součástí hostitelské péče mělo být také dostatečné informování a konzultování aktivit (které zamýšlí hostitelé absolvovat s dítětem) s ústavním zařízením. Hostitelé by měli podat krátkou zprávu o dítěti, jeho chování a jak celý pobyt mimo ústav probíhal. Při hostitelské péči mezi hostiteli a dítětem nevzniká žádný právní vztah. (Dejme dětem šanci, 2011)

Úskalím právního vymezení hostitelské péče jsou nedostatečně či nejasně vymezená pravidla prověřování uchazečů o hostitelskou péči. Každý kraj, dětský domov či orgán sociálně-právní ochrany dětí si sám určí, co všechno bude po uchazečích vyžadovat. Některé krajské úřady vyžadují stejné prověření uchazečů, jako u náhradní rodinné péče a jiným stačí jen výpis z rejstříků trestů. (Blahutová, 2011) Tato nejasnost vzniká díky slovíčku přiměřeně, kdy je v Zákoně o sociálně-právní ochraně dětí uvedeno, že „*Pro odborné posouzení platí § 27 přiměřeně.*“ Tudíž je pro každou instituci přiměřené něco jiného.

3.3 Rozdíly mezi pěstounskou a hostitelskou péčí

Hostitelská péče není totožná s péčí pěstounskou ani s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Tyto druhy péče spojuje pouze společná legislativní norma, kterou se upravují a to Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jak je výše uvedeno, hostitelská péče je forma pomoci dítěti z ústavního zařízení, ale není formou náhradní rodinné péče, což péče pěstounské jsou. Zatímco pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu jsou v zákoně jasně ukotvené (a to pěstounská péče v § 47a a pěstounská péče na přechodnou dobu v § 27a), hostitelství, jak už bylo dříve zmíněno, zákon nezná (upravuje ho § 30 Pobyť dítěte mimo ústav).

Hostitelskou a pěstounskou péčí provádějí hostitelé ze svého altruistického přesvědčení. Rozdíl je, že obě pěstounské péče jsou finančně ohodnocené podle uvedeného Zákona č. 359/1999 Sb. Podle zákona hostitelům žádné finanční ohodnocení nenáleží. Podstatným rozdílem mezi hostitelskou a pěstounskou péčí je příprava aktérů. Pěstounská péče má jasně danou délku přípravy a to 48 hodin a pěstounská péče na přechodnou dobu 72 hodin. Hostitelská péče nemá jasně stanovenou časovou dotaci příprav, ani nemá jasně danou strukturu. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok, kdežto hostitelská péče není časově omezena.

Autoři knihy Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči se domnívají, že s trochou nadsázky lze hostitelskou péčí vnímat, jako pěstounství podpůrným institutem. To lze vnímat, jako možnou podporu cílené a systematické snahy o snižování rozvoje a záporných dopadů ústavní deprivace na dítě. (Gabriel, 2008)

3.4 Význam hostitelské péče

Smyslem hostitelství jako péče o dítě z ústavního zařízení je zmírnit dopad ústavní deprivace na dítě. Hostitelská péče má význam nejen pro dítě a dětský domov, ale i pro hostitele, stát a v neposlední řadě i pro biologickou rodinu dítěte. (Blahutová, 2011)

Součástí oddílu význam hostitelské péče jsou podkapitoly, které se zaměřují na význam hostitelské péče pro určité osoby či instituce, které institut hostitelství přímo či nepřímo ovlivňuje.

3.4.1 Význam hostitelské péče pro dítě

Dětský domov dítě dobře zabezpečuje po materiální stránce. Dnes zařízení učí své svěřence se o sebe postarat, v rámci rodinných skupin, kde děti vykonávají běžné domácí práce (vaření, uklízení, nakupování, žehlení,...) jako v rodinách. (Dětský domov Dolní Počernice) Horší je to však s uspokojováním psychických a sociálních potřeb, tam většinou ústavní zařízení nestačí. Hostitelská péče může pomoci zařízením a především dětem tyto potřeby naplnit. Hostitelé mohou dítěti nabídnout stabilní citové pouto. Institucionální péče může citové pouto dětem nabídnout v podobě vychovatelů, ale ti se po osmi hodinách mění a nemohou se často individuálně dítěti věnovat. (Blahutová, 2011) Mezi dětmi a vychovateli se nevytváří hlubší vztah, tělesný kontakt a mazlení se nepovažuje jako vhodný. Vychovatel musí zachovávat profesionalitu a citovou neutralitu, to znamená, že by se ke všem dětem měl chovat stejně. (Vágnerová, 2012) Za to v péči hostitelů si dítě může zažít pocit, že ho má někdo rád, a že ho bere takové jaké je, má možnost zkusit vztah, který znamená brát i dávat. (Blahutová, 2011)

Jak už je v podkapitole vymezení pojmů uvedeno, hostitelská péče umožňuje dětem zažít fungující rodinu a s tím související vztahy v rodině. Děti, které jsou delší dobu v ústavech, si buď nepamatují či ani nezažily, jakým způsobem fungují vztahy mezi rodiči či partnery, vztahy mezi rodiči a dětmi. Při pravidelných návštěvách může dítě tyto vztahy zažít a díky tomu načerpat nové zkušenosti, které nezískají nikde jinde než v rodině. Dítě nezískává nové podněty pouze od nukleární hostitelské rodiny, ale setkává se i s širší rodinou hostitelů a jejich známými. Sociální prostředí se dítěti přirozeně rozšiřuje a získává širší kontakt se společností. (Blahutová, 2011) Nesporný význam těchto vztahů je, že zpravidla přetrvávají do dospělosti dítěte, kdy hostitelé i po odchodu dítěte z ústavního zařízení mu nadále pomáhají a podporují ho. Díky těmto kontaktům se dítě může naučit znovu důvěřovat dospělým, se kterými nemusí mít dobré vztahy. Nedůvěra k dospělým mohla vzniknout častými sliby a

jejich nenaplněním (rodiče slíbili, že přijdou, ale nepřišli) nebo vychovatele prozradili jejich tajemství či nemají dostatek času se dítěti individuálněji věnovat. (Dejme dětem šanci, 2011)

Dítě v hostitelské péči může zažít úspěch, který je spojený s tím, že dítě s rodinou prožívá nové aktivity a činnosti, u kterých je přirozeně povzbuzováno v získávání nových dovedností. Tímto přístupem hostitele ukazují dítěti, jak se dá smysluplně trávit volný čas. To má preventivní charakter a též souvisí se vzrůstajícím sebevědomím dítěte. (Blahutová, 2011)

3.4.2 Význam hostitelské péče pro hostitele/hostitelskou rodinu

Hostitelská péče má přínos i pro samotné hostitele a jejich rodiny. Hostitelé spolupracují s dětskými domovy a tím se jim otvírá nový rozměr, nové sociální kontakty s dětmi, vychovateli z ústavních zařízení. Prostřednictvím hostitelů mohou být velké sourozenecké skupiny v kontaktu, jestliže je některý ze sourozenců v pěstounské péči nebo jiném ústavním zařízení. Díky těmto kontaktům se rozvíjí nejen dítě, ale i hostitel, který má možnost se setkat s pěstouny a načerpat od nich jejich zkušenosti. (Blahutová, 2011)

Hostitelé mají možnost setkávat se s nelehkými osudy dětí, díky kterým si mohou uvědomit cennost vlastní rodiny a ve světle příběhů dětí z ústavů se jim jejich problémy mohou připadat malicherné a zanedbatelné. Pro děti dobrovolníků, kteří spolupracují s ústavu je přínosný kontakt s dětmi, už jen protože se děti naučí vycházet s mladistvými jiného etnika, sociálně slabými a bude na ně reagovat bez předsudků. (Blahutová, 2011)

3.4.3 Význam hostitelské péče pro ústavní zařízení

Při dlouhodobém hostitelství může být dítě klidnější a dochází ke snižování výchovných problémů. Děti získávají díky hostitelské péči nové vzorce chování a mohou je přenášet na ostatní děti v ústavu. Smysl má tato péče i pro vychovatele, kterým ubydnou na víkendy děti a oni se tak mohou ostatním dětem věnovat individuálněji. (Blahutová, 2011)

Stává se, že prostřednictvím dlouhodobé hostitelské péče a postupným navyšováním kontaktů mezi hostitelem a dítětem, přejde tato péče do pěstounské péče. Nebo jiný případ je,

že žadatelům o pěstounskou péči je pro začátek doporučena hostitelská péče, z důvodu navázání lepšího kontaktu s dítětem, jako tomu bylo v případě pana Lukáše, který svůj příběh popisuje na diskusním fóru Adopce.cz. (Lukáš, 2012)

Jelikož je většina ústavních zařízení spravována správními orgány České republiky, přináší hostitelská péče přínos i pro stát a to z ekonomického hlediska. Stát má možnost díky hostitelství ušetřit na následné péči o dítě, které odchází z institucionální péče a je u nich vyšší pravděpodobnost sociálně patologického chování. (Blahutová, 2011)

3.4.4 Význam hostitelské péče pro biologickou rodinu dítěte

Při plánovaném hostitelství mají původní rodiče dítěte a hostitelé vyjasněné vztahy mezi sebou, tudíž minimálně dochází k nedorozumění. Rodiče dětí nevidí konkurenci v hostitelích a ti jim mohou pomoci zlepšovat a udržovat jejich vztah s dětmi, které jsou vychovávány mimo domov tedy v ústavním zařízení. Hostitelé jsou většinou mobilní, proto mohou snadněji dopravit dítě za jejich rodiči, ti nemusí mít dostatek prostředků na dopravu do zařízení. Někteří rodiče se domnívají, že je v ústavu o jejich dítě dobře postaráno. Také, tomu tak je, ale tím pádem jsou rodiče laxní při řešení problémů v rodině. Biologické rodiče většinou překvapí zájem jiných lidí o jejich dítě a tím je hostitelská péče může mobilizovat k řešení své rodinné situace. Pokud se to povede a rodina si zlepší své podmínky natolik, že jí je dítě vráceno, neznamená to, že hostitelství musí skončit. Hostitelé mohou s rodinou spolupracovat i nadále a pomáhat například dítěti se školou, hostitelé mohou fungovat jako odlehčovací pomoc rodičům, atd. (Blahutová, 2011)

3.5 Formy hostitelské péče

Hostitelská péče se dělí podle toho, jakým způsobem je péče o dítě realizována. Nyní se rozlišují dvě základní formy hostitelské péče a to hostitelská péče spontánní neboli živelná a hostitelská péče plánovaná neboli řízená. Toto dělení vzniklo na základě zkušenosti, kdy se podle praxe potvrdilo, že toto členění je z hlediska úspěšnosti a ochrany poškození dítěte nejvhodnější. (Klimeš, 2010)

V následujících podkapitolách budou blíže objasněny jednotlivé již zmíněné formy hostitelské péče.

3.5.1 Spontánní hostitelská péče

U spontánního či živelného hostitelství nemůžeme hovořit o něčem novém. Tato péče zde byla už od dob vzniku ústavních zařízení. V té době se ovšem nejednalo tolik o kontakt s lidmi mimo ústav, ale péče byla vykonávána spíše vychovateli zařízení, jejich známými nebo sousedy bydlícími v okolí ústavu. V dnešní době se jedná spíše o lidi, kteří s dětmi navázali kontakt mimo ústavní zařízení při volnočasových nebo prázdninových aktivitách, jako jsou vedoucí táborů, rodiče kamaráda ze školy či dospělí ze skauta a jiní. (Blahutová, 2011)

Spontánní hostitelská péče se dá definovat, jako bezprostředně vzniklý vztah mezi dítětem z dětského domova a lidmi, se kterými se náhodně seznámilo. U této formy hostitelské péče se hostitelé s dítětem nejdříve znají a poté až uvažují o možnosti s dítětem trávit společné chvíle a poskytnou mu zázemí. Mezi hlavní výhody spontánní hostitelské péče patří pozvolné seznamování se a zapojování se podle potřeby obou stran. (Blahutová, 2011) Avšak i tento druh má své nevýhody, těmi jsou možnost zklamání z nenaplněných očekávání a jedné či druhé straně, hostitelé jsou neproškoleni a nepoučení, chybí plán spolupráce a zpětná vazba se zařízením. (Klimeš, 2010)

3.5.2 Plánovaná hostitelská péče

Plánovaná hostitelská péče je založena na nezištných lidech, kteří se zaměřují a uvědomují si potřeby dětí z dětských domovů. Tento institut je poměrně nový. Plánovaná, nebo-li řízená hostitelská péče vzniká, tím že osoba, která má zájem o hostitelství kontaktuje instituci (orgán sociálně právní ochrany dětí, dětský domov, nezisková organizace), která se hostitelskou péčí zabývá. Příslušná instituce potencionálního hostitele informuje o podmínkách, možnostech a přípravě k hostitelské péči. Po prověření uchazeče úřadem, přichází na řadu kontaktovat dětský domov či jiného ústavu a vybrání vhodného dítěte do hostitelské péče. Poté se připraví na hostitelství dítě, dětský domov a hostitelé a domluví se na

prvním kontaktu s dítětem. Nejdříve hostitelé navštěvují dítě v dětském domově, po počáteční adaptaci si ho berou na výlety po okolí. Hostitelé si dítě berou domů až poté, co je v bezpečné míře vyvinutý vzájemný vztah. V celém průběhu řízeného hostitelství je hostitelům k dispozici odborná péče. Plánovaná hostitelská péče zahrnuje spolupráci všech zúčastněných osob, které mohou do hostitelství zasahovat či ho organizovat. Spadají sem žadatelé o hostitelskou péči, sociální pracovníci, neziskové organizace, atd. (Blahutová, 2011)

Řízené, nebo-li plánované hostitelství můžeme ještě dále rozdělit na hostitelství s cíleně budovanou citovou vazbou a na hostitelství s cíleně nebudovanou citovou vazbou. Hostitelská péče s cíleně budovanou citovou vazbou se využívá především u lidí, kteří předem vědí, že si z různých důvodů nebudou moci vzít dítě do nějakého druhu náhradní rodinné péče, jako je osvojení nebo pěstounská péče. Tento druh se používá u plánovaného dlouhodobého kontaktu, kdy se dětem může zprostředkovat kontakt s přirozeným prostředím. (Klimeš, 2003)

Příkladem hostitelské péče s cíleně vytvářenou citovou vazbou je příběh matky, které unesl otec jejich společné děti do zahraničí. U matky se objevil syndrom zavrženého rodiče, který se matka pokusila pro sebe vyřešit (dle Klimeše to matka vyřešila moudře) žádostí o hostitelskou péči. Žena je v dlouhodobém kontaktu s jedním chlapcem, kterého si bere jednou za měsíc, na svátky nebo na dovolenou. Mezi ženou a chlapcem vznikla hlubší a dlouhodobá citová vazba, u které není předpoklad osvojení ani pěstounství, ale rovněž nehrozí náhlé přerušování kontaktu. (Klimeš, 2003)

U hostitelství, kde není cíleně budovaná citová vazba mezi hostitelem a dítětem, se hostitelé nemohou zaručit stabilní citovou vazbou z různých příčin, jako jsou ekonomické, sociální, osobní, citových nebo jiných. Většinou tento poddruh řízeného hostitelství využívají lidé, kteří mají nestabilní styl života, jako jsou studenti, nesezdané páry, pořadatelé různých akcí, samo žadatelé, atd. Stejně jako u hostitelské péče s cíleně vytvářenou citovou vazbou i zde hostitelé neuvažují, že vztah s dítětem přejde do nějaké formy náhradní rodinné péče. I přesto chtějí dětem poskytnout kontakt s okolním světem. Jedná se o lidi, kteří chtějí například jednorázově pomoci dětem například, že je vezmou na výlet, ale neposkytují záruku dlouhodobého vztahu. (Klimeš, 2003)

S plánovanou hostitelkou péčí, jak už sám název napovídá, souvisí plán nebo také projekt hostitelství. Je součástí při psychologickém vyšetření hostitelů, kdy vzniká za přispění

všech zúčastněných stran (hostitelů, ústavu, pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí, psychologa a případně i biologických rodičů). Projekt se vytváří za účelem dohody všech stran, nad důležitými složkami hostitelství a hlavně za účelem předcházení možných nedorozumění mezi zúčastněnými stranami. Součástí každého plánu by měly být odpovědi na konkrétní otázky, jako jsou například, typ hostitelství, kolik dětí jsou ochotni zájemci přijmout, jak bude probíhat kontakt s biologickou rodinou, jak časté budou návštěvy, atd. Ujasněním těchto otázek vznikne projekt, který by měl být pro všechny strany závazný a všemi respektovaný. Projekt se v průběhu může podle situace měnit. (Klimeš, 2010)

3.6 Nevýhody/ rizika

Hostitelská péče není v praxi a odborných kruzích vnímána jednoznačně. Odborná společnost se nedokáže shodnout, zda jsou rizika příliš závažná či výhody předčí rizika. Je důležité určit, zda výhody spojené s možností dítěte zažít rodinný život mimo ústavní zařízení, převyšují riziko zklamání spojené s nezávazností vztahu a hlavně s nedostatečným právním ukotvením. (Amalthea, 2014a) Klimeš (2010) uvádí, že diametrální odlišnost názorů na hostitelství souvisí s různými zkušenostmi s touto formou péče, které si odborníci mezi sebou předávají. Riziko uvádí v podcenění profesionálního přístupu, který spojuje s nedostatečnou pozorností věnované této péči a její živelnosti.

Hostitelská péče je nevhodná u malých dětí, tzn. u dětí do osmi let. Malé děti nedokážou rozlišit, že jsou hostitelé jen takový strýc a teta, že si je berou pouze na víkendy, svátky, ale nemohou si je vzít domů na stálo. Takto malé děti si rychle vytváří k hostitelům citovou vazbu a následné zklamání, spojené s návratem do ústavu, není pro děti dobré. (Tomková, 2014) Ale i tak je tu vhodná alternativa pro takto malé děti. Hostitelé si vždy nemusí brát dítě jen k sobě domů. I hostitel může být hostem v ústavním zařízení a v něm se věnovat malému dítěti. Tím se zabrání následné separační reakci, která hrozí u malých dětí. (Klimeš, 2010)

Bezpečí dětí je na prvním místě, proto je důležité před jakýmkoliv kontaktem dítěte s potencionálním hostitelem mít uchazeče dobře prověřeného. Děti v ústavních zařízeních si prošly už mnoha zlými situacemi, proto je důležité je vyloučit. (Blahutová, 2011) I prostřednictvím hostitelství hrozí, že se k dětem budou chtít dostat manipulátoři a spekulanti,

kteří si myslí, že se tak snadněji dostanou k dětem. Tomu je potřeba zabránit dostatečným psychologickým vyšetřením. (Klimeš, 2010)

Mezi nevýhody hostitelské péče patří problematičnost s citovou vazbou. Vazba vzniká mezi lidmi přirozeně, ale v nepřirozených podmínkách jako je vyrůstání či dospívání v ústavních zařízeních se musí korigovat. Usměrnování vazby je důležité pro úspěch hostitelské péče. Zároveň chrání děti, které přirozeně touží po rodičích, respektive po rodičovské lásce a mají tendence toto prázdné místo zaplňovat přednostně. Toto místo nemohou saturovat hostitelé, ale ani pracovníci ústavu. (Klimeš, 2010)

Hostitelství doprovází strach z násilného přetrhnutí citové vazby. Iluze citového vztahu může vzniknout nenaplněnými sliby, jako je příslib hostitelů, že si děti vezmou do celodenní péče, nebo hostitelé dovolí, aby je dítě oslovovalo mamí a tati. (Klimeš, 2010) Je důležité podotknout, že zklamání není důvod k nerealizování hostitelské péče. Řada dětí, které jsou vychovávány v ústavní péči, jsou už poněkud citově oploštěné, tudíž jim méně intenzivní vztah s hostitelskou rodinou nemusí způsobovat žádnou újmu. (Blahutová, 2011)

Zklamání nehrozí pouze ze strany dětí vyrůstajících v ústavech, ale též samotným hostitelům. Ti jsou rovněž ohroženi, rizikem nenadálého ukončení hostitelské péče ze strany dítěte. K tomu dochází častěji, než k ukončení hostitelské péče ze strany hostitelů. Hostitelé se často obviňují, hledají u sebe chybu, proč a z jakého důvodu dítě ukončilo jejich vzájemný kontakt. Děti ukončují hostitelství z různých důvodů, jako je například touha trávit více času s kamarády či partnery v období puberty, strach, že se příliš váže na hostitele a tím ubližuje svým rodičům nebo se pouze dítě nabažilo nových zážitků a už ztratilo o hostitelství zájem. (Blahutová, 2011)

Hostitel, ale i dítě se mohou setkat se záporným či problémovým postojem institucí, které spolupracují na hostitelské péči (úřad, ústav, orgán sociálně-právní ochrany dětí). S tím se setkala i hostitelka, která psala v internetové diskusi na portálu eMimino¹ pod přezdívkou h-an-ka (2013) a popisuje svou zkušenost takto:

„Před pár lety jsme si k našemu 16-letému synovi brali na návštěvy romského 14-letého kluka. Byl docela fajn, žádný vědátor, ale moc hodný a klidný, spíš plachý. V domově o něm

¹ <http://www.emimino.cz/>

tvrdili, že je občas agresivní a závislý kuřák, ale to jsem nikdy nezažila. Byl s námi i na Štědrý den. Když si na nás víc zvykl a opravdu se začal těšit, tak se začalo stávat, že se domovu nehodily termíny návštěv, nebo do toho najednou po letech přišli rodiče, že ho chtějí zrovna ten den vidět (před tím pět let ne). Nakonec se sociální pracovníci z domova zalíbilo používat pro něj jako pořádný trest zákaz návštěv u nás. Zbytek už je spíš smutný, kluk se popral s mnohem větším klukem, rozbil mu nos, skončil v diagnostáku a v psychiatrické léčebně. Když jsme tam za ním jeli, už byl někdo jiný. Vzal si dárky a bonbony, ale styděl se, že tam jsme a zdálo se, že už o nás nestojí. Tak to po cca dvou letech vyšumělo... Ale je pravda, že když začal jezdit k nám, tak si jeho rodiče asi položili otázku, jestli nemá nějakou hodnotu do budoucna, a občas ho začali navštěvovat.“

Všechna rizika nelze odstranit, jediné, co můžeme, je dostupnými prostředky eliminovat. Těmi prostředky je míněna příprava hostitelů a dostupná psychologická pomoc. (Klimeš, 2005)

3.7 Proces přípravy žadatelů na hostitelské péči

Hostitelství má v České republice docela dlouhou historii (od roku 2000), jenže je celou dobu prováděno živelně, což znamená bez jasně daných pravidel. (Blahutová, 2011)

Žadatelé o hostitelskou péči mají mnohdy zkreslené představy o dětech z ústavních institucí. Proto je důležité, aby byla péče poskytována odborně, dlouhodobě a s dostatečně velkou citlivostí, to všechno vede ku prospěchu dítěte. Aby hostitel načerpal veškeré informace spojené s péčí o dítě z instituce a věděl na koho se má v případě potíží obrátit, slouží přípravy na hostitelskou péči. (Bubleová, 2013a)

Před zahájením přípravného procesu hostitelské péče je uchazeče potřeba seznámit s její náročností a to jak časovou (při přípravách, při komunikaci s úřady, přejezdy do institucí, atd.), finanční (náklady spojené s pobyty dítěte a dopravu), ale také vynaložené energie. (Dejme dětem šanci, 2011)

Novela Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1. 6. 2006, umožnila nově prověřování či vyšetření sociálním pracovníkům příslušného úřadu, žadatele o krátkodobý pobyt dítěte v prostředí pro dítě neznámém. (Gabriel, 2008)

O hostitelskou péči mají v mnoha případech zájem lidi, kteří nemají žádnou zkušenost s ústavní péčí, s dětmi s deprivací a s úředními průtahy. (Blahutová, 2011) Cílem příprav je žadatelům poskytnout dostatečné množství odborných informací, které jim budou ku pomoci při hostitelské péči, utvořit si představu, jak to bude vypadat o společných víkendech s dítětem. Záměrem příprav je též získat informace o žadatelích a vyhodnotit je ve vztahu k dítěti. (Vítková Rulíková, 2009) Tyto informace se získávají za účelem eliminace motivací lidí, které nejsou pro užitek dítěti, proto je nutné věnovat pozornost testování, edukaci a vedení hostitelům. (Klimeš, 2010)

Přípravy k hostitelské péči dělíme na část obecnou a část konkrétní. Budoucí hostitelé si mohou vybrat, zda chtějí obecnou přípravu absolvovat individuální nebo skupinovou formou. Druhá konkrétní část se absolvuje vždy individuálně. (Blahutová, 2011)

Individuální příprava je pro budoucí hostitele intenzivnější a žadatelé mají možnost lépe proniknout do celého systému hostitelské péče. Nevýhodou je její časová a finanční náročnost. Individuální obecná příprava trvá 2 – 4 hodiny, druhá konkrétní část přípravy zabere 2 – 3 hodiny a ve většině případů pokračuje následnou emailovou či telefonickou komunikací. Za to skupinová příprava trvá jeden celý den, plus krátké individuální sezení. Ve skupině je čtrnáct až osmnáct lidí na dva lektory. Její výhodou je možnost obohacování se uchazeči navzájem, časová úspora a proškolení více klientů najednou. Nevýhodou může být neosobnost skupinových příprav. (Blahutová, 2011)

3.7.1 Proces zprostředkování

Obecná část příprav začíná časovým harmonogramem, seznámením se s tématy a ke konci obecné části se budou žadatelé rozhodovat, zda mají zájem zahájit konkrétní přípravu, nebo je nabyté informace odradily. Témata se týkají projevů deprivace u dětí, pochopení prostředí dítěte zahrnující boření mýtů o dětech z ústavních zařízení, pochopení jejich životní situace, rizika a jejich zvládání (krádeže, agresivita, rivalita, vulgarismy, nepravdy, kouření, ...), seznámení s hostitelskou péčí, s tématem biologické rodiny dítěte, vysvětlení vztahu mezi hostitelskou péčí a pěstounskou péčí, s tím související základní heslo hostitelské péče, které zní nedávat dítěti naději, pokud se nemohu zavázat, že jí splním. Ve druhé části obecné přípravy se získávají informace o uchazeči, které se využívají do spisu hostitele (dokumentace

o zájemcích). Informace se týkají motivace, která vedla uchazeče k výběru právě hostitelské péče. Je důležité tyto motivace znát, protože se tak předchází rizikům, které by mohly hrozit hostitelům a dítěti. (Blahutová, 2011)

Obecná příprava by se neměla týkat pouze dospělých, kteří se rozhodli vzít do hostitelské péče dítě. V přiměřené míře by měli projít přípravou i děti žadatelů. Se záměrem takto pomáhat dětem je důležité, kromě svých dětí informovat i širší rodinu a okruh známých se kterými by mohlo dítě přijít do kontaktu. (Blahutová, 2011)

V rámci obecných příprav k hostitelské péči je důležité uchazeče seznámit i s legislativou a celým úředním procesem schvalování. Aby se uchazeč či uchazeči mohli stát hostiteli, musí po obecné přípravě projít určité kroky k hostitelské péči. Tyto kroky zahrnují: prvním krokem je navštívení sociálního úřadu obce s rozšířenou působností na odboru náhradní rodinné péče. Na odboru podají žádost o hostitelskou péči a zažádají o přípravu. Může se stát, že úřednice či úředník institut hostitelství nebude znát, proto je možnost odkázat ho/ji na neziskovou organizaci nebo krajský úřad, které jim informace podají. Po podání žádosti následuje prověření úřadem, které spočívá v psychologickém vyšetření žadatelů, šetření v domácnosti zájemce a uchazeči musí dodat výpis z rejstříků trestů. (Blahutová, 2011) Psychologické prošetření provádí psycholog krajského úřadu nebo jiný psycholog organizace, která je k této činnosti pověřena. (Gabriel, 2008) Psychologické vyšetření primárně slouží k odhalení žadatelů, kteří by mohli mít nějaké psychopatologické zájmy (sexuální a agresivní sklony). V průběhu psychologického posuzování se dále odborník zaměřuje *„na motivaci pobytu dítěte v rodině na omezenou dobu, výhled a záměry do budoucnosti, osobnost žadatelů, strukturu rodiny (případně vlastní děti), připravenost žadatelů na specifické chování a prožívání u dětí vyrůstajících v ústavním zařízení, otevřenost ke komunikaci a spolupráci se zařízením či jinými odborníky.“* (Vítková Rulíková, 2009, s. 5)

Další fází je samotné schvalování úřady, kdy úředník zhodnocuje informace, které zjistil z šetření. Délka trvání druhé fáze záleží podle rychlosti úřadu, většinou je to mezi dvěma až třemi měsíci. Třetí část procesu zahrnuje kontaktování konkrétního dětského zařízení nebo školitele příprav (se kterým může uchazeč již spolupracovat). V případě, že zájemce spolupracuje se školitelem, školitel kontaktuje spolupracujícího ředitele ústavního zařízení a oznámí mu, že má prověřeného hostitele. V této fázi dochází k vytipování vhodného dítěte pro hostitele. Čtvrtá etapa zahrnuje přípravu instituce, což v praxi znamená přípravu vychovatelů, dítěte, nastolení pravidel komunikace mezi ředitelem zařízení a

hostiteli. V další tedy v páté fázi dochází ke konkrétní přípravě uchazeče o hostitelskou péči na vybrané dítě. V předchozí fázi je vybráno garantem (vychovatelem) dítě. Garant by se měl rovněž účastnit konkrétní přípravy hostitelů. V poslední fázi dochází k seznámení a k prvnímu kontaktu s dítětem. (Blahutová, 2011)

Na závěr obecné přípravy se hostitelé rozhodují, zda budou nadále spolupracovat s neziskovou organizací, která jim přiblížila informace o hostitelské péči, nebo zvolí přímou spolupráci s ústavním zařízením. Pokud se uchazeč obrátí na neziskovou organizaci, která mu poskytne školitele, je důležité zjistit, co přesně žadatel po obecné části očekává od neziskové organizace. Jestliže má žadatel zájem o provázení, zkontaktování zařízení, konkrétní přípravu, je podstatné získat dostatek informací do spisu hostitele (Záznam o provázení hostitelské rodiny), který společně s uchazečem školitel vyplní. Spis hostitele se využívá při jednání, kdy má školitel komunikovat se zařízením a potřebuje konkrétní informace o uchazeči. Dokumentace by měla obsahovat:

- osobní údaje o žadatelích (jméno, datum narození)
- informace o dětech žadatelů
- kontaktní údaje (telefonní, emailové spojení, adresu žadatelů)
- popis životního stylu hostitelů (bytové podmínky, popis místa bydliště)
- popis rodiny (informace o rodině)
- specifické požadavky k hostitelské péči (pohlaví, věk dítěte, vzdálenost zařízení od bydliště žadatelů, atd.).

Spisová dokumentace se vede i během hostitelské péče, využívá se jako záznam z provázení hostitelské rodiny. (Blahutová, 2011)

Konkrétní příprava k hostitelské péči se zaměřuje přímo na určité hostitele (jejich možnosti, limity, rodinou konstelaci, atd.). Konkrétní příprava se provádí až po úspěšném schvalování zájemců o hostitelskou péči a po vytipování dítěte z ústavu. Je důležité upozornit žadatele, že je dítě chráněno Zákonem č. 101/2000 o ochraně osobních údajů, který zahrnuje povinnost mlčenlivosti. Je nutné uchazečům vysvětlit, co mlčenlivost znamená. Konkrétní příprava je zaměřena na skutečné informace o dítěti, o jeho potřebách, aktuálních projevech a aktuálním zdravotním stavu. Přípravou ve stejnou dobu prochází i vychovatele zařízení, sourozenci dítěte a rodina dítěte. Celé konkrétní školení budoucích hostitelů trvá minimálně v rámci jednoho osobního setkání školitele a žadatele. V individuálních přípravách se setkání

účastní i garant hostitelské péče konkrétního dítěte. Po prvním setkání se může příprava přetransformovat na emailovou a telefonní přípravu či poradenství. Po prvním kontaktu s dítětem a navázání vztahu s ním, přechází podpora školitele v doprovázení. (Blahutová, 2011)

Konkrétní příprava na hostitelskou péči zahrnuje tyto témata:

- informace o dítěti (věk, pohlaví, povahové rysy, zájmy, specifické potřeby, zlozvyky, jeho postoj k hostitelství,...)
- informace o systému ústavního zařízení (pravidla zařízení, informace o garantovi hostitelské péče, návštěvní řád, informace o trestech,...)
- nastavení plánu rozvoje hostitelské péče (zahrnuje postup při seznamování všech aktérů, komunikaci mezi institucí a hostiteli, časový plán, který se určuje podle prožívání a časových možností dítěte,...)
- nastavení pravidel v domácím prostředí hostitelů (v tomto tématu se uchazeči dozvídají, zda dítě už mělo možnost zažít fungující rodinu, pokud ne, je nutné vytvořit pravidla podle, kterých se dítě bude moci řídit, tím se předejde nepříjemným situacím, mezi tyto pravidla patří například: co si smí/ nesmí vzít bez dovolení, kam se dává špinavé nádobí, jaký bude program, zda bude mít dítě v domácnosti nějaké povinnosti, atd.)
- první návštěva v domácnosti hostitelů (první návštěva by se měla uskutečnit jen na krátký čas, např. na odpoledne, bez toho aby dítě v domácnosti hostitelů spalo)
- předcházení rizikových situací (při tomto tématu se rozebírají konkrétní situace, které mohou vzniknout, jako jsou krádeže, obvinění, zkratová jednání)
- reakce na otázky dítěte a okolí (zde je zahrnuta příprava na případné otázky dítěte, které mohou souviset s tím, proč si ho klienti berou, proč si ho nevezmou na stálo...; s tímto tématem také souvisí otázky okolí, které se může vyptávat, kdo to s nimi bydlí, co je to za dítě – je důležité se domluvit na jednotných odpovědích)
- vztah k širší rodině hostitelů (zahrnuje vyjasnění si oslovování v rodině klienta, jak bude dítě oslovovat členy rodiny a jak se má širší rodina postavit ke slavení svátků, zda dítěti kupovat dary či nekupovat)
- vztah k biologické rodině (součástí tohoto tématu jsou informace o biologické rodině, sourozencích, jak k nim přistupovat, upozornění hostitelů, že nejsou ve výchovné roli a nemají nahrazovat rodiče; je dobré, aby hostitelé respektovali původní rodinu dítěte, usnadní to adaptaci biologických rodičů na hostitelskou péči)

- kazuistiky (prostřednictvím kazuistik si budoucí hostitelé zkoušejí modelové situace, které mohou nastat při péči o dítě z ústavního zařízení). (Blahutová, 2011)

Klimeš (ve svých publikacích) a Ministerstvo práce a sociálních věcí (zastoupené Metodickým doporučením od Vítové Rulíkové) preferují u hostitelské péče stejnou přípravu uchazečů, jakou absolvují i zájemci o adopci či pěstounskou péči a však připouští, že by mohla být ve zkrácené podobě. Konkrétní přípravu má rozpracovanou ve své publikaci (Hostitelská péče a příprava k ní) také občasně sdružení Děti patří domů. Ministerstvo má i jasnou představu, o tématech, která by se měla na přípravách probírat (například: charakteristika dětí v náhradní rodinné péči, specifika péče o dítě v náhradní rodinné péči, řešení krizových situací, atd.). Podle Vítkové Rulíkové (2009) by přípravou na hostitelskou péči nemuseli procházet příbuzní dítěte a lidé, kteří již v minulosti absolvovali přípravu nebo mají praktickou zkušenost s náhradní rodinnou péčí.

4 Příklady z praxe

Kapitola obsahuje příklady hostitelské péče. Tyto ukázky byly zpracovány na základě zkušeností dvou hostitelských rodin. V příkladech jsou na přání hostitelů pozměněna jejich osobní data tak, aby byla zachována anonymita rodin. Kapitola je do diplomové práce zařazena jako ukázka, jakým způsobem se potencionální hostitelé rozhodují o této možnosti pomoci dětem z ústavních zařízení.

Rodina Novákových

Čtyřčlenná rodina Novákových se skládá z manželského páru, kterým je okolo padesáti let a jejich zletilých dvou synů. Celá rodina je výdělečně činná. Rodina žije v Praze v činžovním bytě.

Rodiče Novákovi se rozhodli, že mají dostatek sil na to, aby pomohli nějakému dítěti z dětského domova. S tímto záměrem souhlasili i oba synové. Paní Nováková se proto začala informovat prostřednictvím internetu o možnostech pomoci dětem v ústavní péči a při tom narazila na hostitelskou péči. Po prostudování informací, jakým způsobem postupovat, se rodina rozhodla kontaktovat dětské domovy. Vyhledali si kontakty na zařízení, které konkrétně na svých stránkách nabízely možnost hostitelské péče. Takto kontaktovali přibližně tři zařízení ve středočeském kraji. Ozvalo se jim jedno zařízení.

Novákovi navštívili ředitele ústavního zařízení ve Středočeském kraji. Ředitel jim upřesnil, co je nutné splnit pro to, aby se mohli stát hostiteli, rovněž je informoval, že pro ně má vhodné kandidáty - dva chlapce, sourozence. Ředitel sdělil Novákovým, že musí projít schvalovacím řízením orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Rodina N. (paní Nováková a jeden ze synů, zbylí dva členové rodiny byli v zaměstnání) se chystala na šetření v rodině, které měla provést sociální pracovnice. Pracovnice zkontrolovala byt rodiny a začala se paní Novákové vyptávat na finanční poměry rodiny. Paní N. byla překvapená, že sociální pracovnice zvládla šetření v jejich rodině poměrně rychle (netrvalo ani tři čtvrtě hodiny). Tím bylo prověřování rodiny hotové.

Sociální pracovnice vydala souhlasný postoj s hostitelskou péčí a rodina Novákových začala navštěvovat chlapce. Ze začátku jen v dětském domově. Po zhruba třech návštěvách si začali brát děti k sobě domů. Chlapci se velice rychle zapojili do rodiny, oblíbili si oba syny hostitelů. Rodinu však překvapilo, že se najednou o děti začala zajímat jejich biologická matka, která o děti do té doby neměla zájem. Tento zájem však netrval dlouho, matka dětem slíbila, že je bude navštěvovat, ale nestalo se tak.

Rodina s dětmi v hostitelské péči navázala takový vztah, že po roce hostitelství zvažovali i pěstounskou péči. S touto myšlenkou přišli sami chlapci. Rodině se nápad chlapců zalíbil, ale nechala ho uležet. Po nějakém čase se k němu vrátili a chlapci sami přehodnotili názor z důvodu toho, že v dětském domově měli ještě dva sourozence a měli strach, že by s nimi ztratili kontakt.

Rodina Novákových si v současné době bere chlapce při každém volném víkendu, což je tak jednu za čtrnáct dní. To chlapci mají většinou volný víkend bez aktivit, které pořádá dětský domov. V mezidobí, co se společně hostitelé a děti nevidají, jsou v telefonním kontaktu. Společný čas tráví na výletech, kulturních akcích, hostitelé pomáhají chlapcům s učením.

Kamila

Druhá ukázka je specifická v tom, že se hostitelka s dítětem nejdříve seznámila a až posléze zvažovala nějaký druh náhradní rodinné péče.

Kamila je doktorka v soukromé ambulanci. Paní doktorka byla požádána o konzultaci jednoho případu dítěte z dětského domova ve Středočeském kraji. Jednalo se o dívku, která se narodila v České republice, ale její rodina pochází z Polska, do ústavního zařízení byla odebrána matce v osmi letech. Matka dívky je drogově závislá.

Po roce se její polská rodina dozvěděla, že je jejich příbuzná v dětském domově a zažádala o svěření dítěte do své péče. Ještě před rozhodnutím soudu se vedení ústavu rozhodlo pro cestu do Polska za rodinou dívky. Po pobytu dívky v Polsku bylo jasné, že není vhodné, aby byla dívka poslána do Polska. Tamní rodinu dívka téměř neznala a rodina sama uznala, že by péči o svou příbuznou nezvládala, proto svou žádost stáhla.

Kamila v celém případě působila jako konzultant psychického stavu dítěte. Byla přítomná cesty do Polska a psala zprávu pro český soud. Po soudu byla rovněž v kontaktu s biologickou rodinou dívky v Polsku, kdy jim vysvětlovala, jak se věci mají. Tím její pracovní poměr s dětským domovem skončil.

Kamila projevila zájem být s dívkou v kontaktu. Proto začala zjišťovat, jakým způsobem by bylo možné se s dívkou vídat. Již v té době Kamila procházela procesem příprav na pěstounskou péči v jedné neziskové organizaci, kde dostala letáček s informacemi o hostitelské péči. Proto Kamila kontaktovala zařízení, kde dívka bydlela s přáním získat dívku do hostitelské péče.

Kamila prošla šetřením v její domácnosti a sociální pracovnice dítěte jí doporučila k hostitelské péči. U paní K. nebyl problém s počátečním navazováním kontaktu. Hostitelka i dívka se sblížily již při pobytu v Polsku. Dívka proto hned začala jezdit ke Kamile domů. Dívka měla zájem projít si pro ni známá místa, kde společně s její biologickou matkou pobývaly a kde dívka vyrůstala.

I v tomto případě proběhla debata na téma přechodu z hostitelské péče na péči pěstounskou. V případě Kamily by tento přechod byl mnohem jednodušší, protože již prošla kompletní přípravou. Dívka však návrh odmítla, že v tuto chvíli nemá zájem.

Dívka je v současné době v kontaktu s bývalým přítelem biologické matky, který dívce slibuje, že matku najde a přistěhují se blíže k dětskému domovu, kde dívka vyrůstá. Z toho důvodu se dívka snažila odjíždět z dětského domova co nejméně a chtěla tam zůstat i když by tam měla být sama.

Nyní má Kamila nastavenou hostitelskou péči jednou za čtrnáct dní na víkend.

5 Metodika šetření

Následující kapitola se zabývá plánem šetření, který bude obsahovat vymezení cíle šetření, stanovení hlavní otázky šetření a z ní plynoucích dílčích otázek šetření, definování vzorku šetření.

František Zich (2004) ve své knize uvádí, že šetření je druhem výzkumné činnosti, jejímž úkolem je sběr empirických dat. Šetření je metoda, která má nejbliže k průzkumu.

V diplomové práci je využita metoda kvantitativního šetření. Pro kvantitativní šetření jsou vzorem metody přírodních věd. Kvantitativní šetření umožňuje generalizovat výsledky šetření na celou populaci. Kvantitou rozumíme mnohost, četnost, velikost. „*Kvantitativní šetření se opírá o základy takového vědění, které je získáno empiricky (prostřednictvím pozorování) a ověření (kdokoliv v téže pozici pozoruje tutéž věc či situaci).*“ (Olecká, Ivanová, 2010, s. 11)

Dotazníkové šetření nebude mapovat, jakým způsobem se zprostředkovává hostitelská péče, ale cílem šetření je, jak se teorie přípravy na hostitelskou péči přibližuje praxi a zdali vůbec.

5.1 Hlavní a dílčí otázky šetření

Z teoretického základu práce na téma Hostitelská péče v ČR vychází otázky šetření. Z důvodu velkého rozsahu, byly vybrány instituce, které se nacházejí na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje.

Hlavní otázka šetření zní:

- *Jak instituce, které využívají hostitelskou péči v Praze a Středočeském kraji, připravují své uchazeče?*

Pro zjištění odpovědi na hlavní otázku šetření se stanoví dílčí otázky šetření:

1. *Jaké instituce využívají hostitelskou péči v Praze a Středočeském kraji?*

2. *Jak probíhá proces příprav na hostitelskou péči ve vašem zařízení?*
3. *Se kterými tématy při přípravě uchazeče seznamujete ve vašem zařízení?*

5.2 Operacionalizace

„Operacionalizací rozumíme definování pojmů, které vyjadřují pro výzkum důležité vlastnosti sociálních jevů pro potřeby empirického měření.“ (Zich, 2004, s. 31) Tudíž byly dílčí výzkumné otázky operacionalizovány do otázek nižších úrovně a ty následně do otázek dotazníku.

První dílčí otázka šetření (Jaké instituce využívají hostitelskou péči v Praze a Středočeském kraji) byla operacionalizována do otázek nižší kategorie a to:

- Typ zařízení
- Ve kterém kraji probíhá?

Tyto dvě otázky druhé kategorie byly konkretizovány do otázek dotazníku, viz příloha č. 2, otázka 1. a 2.

Z druhé dílčí otázky šetření (Jak probíhá proces příprav na hostitelskou péči ve vašem zařízení?) vycházejí následující otázky nižšího řádu:

- Kde se přípravy uchazečů konají?
- Kdo přípravy organizuje?
- Kdo se příprav účastní?
- Jaký je cíl příprav?

Tyto otázky druhého řádu vycházejí z předchozí kapitoly 3.7 Proces přípravy žadatelů na hostitelskou péči a podkapitoly 3.7.1 Proces zprostředkování. Z těchto otázek druhé třídy vycházejí otázky číslo 4. – 7., které jsou uvedeny v dotazníkovém šetření (viz příloha č. 2).

Třetí dílčí otázka (Se kterými tématy při přípravě uchazeče seznamujete ve vašem zařízení?) byla podrobena operacionalizaci a vyšly, z ní následně otázky nižší kategorie:

- Informace o dítěti
- Informace o systému ústavního zařízení

- První návštěva v domácnosti uchazečů
- Předcházení rizikových situací
- Vztah k biologické rodině dítěte

Dílní podotázky šetření byly konkretizovány na otázky 8. – 14. v dotazníku. Tato operacionalizace vychází z konkrétní přípravy uchazečů na hostitelskou péči, která je uvedena v podkapitole č. 3.7.1 Proces zprostředkování.

5.3 Metoda sběru dat

Na základě stanovené hlavní a z ní vycházejících dílních otázek šetření bylo rozhodnuto pro využití dotazníkové techniky sběru dat. Základním principem dotazníkové šetření je sběr informací, které jsou získávány v písemné podobě. Tato technika je jedna z nejvyužívanějších způsobů sběru informací v sociologickém oboru. (Zich, 2004)

V dotazníku jsou využity uzavřené otázky. O uzavřených otázkách hovoříme, jestliže jsou respondentovi nabízeny již předem formulované varianty odpovědí. V dotazníku jsou využity jak alternativní (například otázka č. 3. - viz příloha č. 2), tak selektivní otázky (například otázka č. 1. - viz příloha č. 2). Alternativní otázky jsou takové, na které jsou nabídnuty dvě možnosti odpovědi, zatímco na selektivní otázky je vícero variant odpovědí. (Řezanková, 2007)

Dotazník byl mezi respondenty distribuován prostřednictvím elektronického dotazování. Elektronické dotazování je relativně nový způsob sběru informací. Řešitel oslovuje respondenty pomocí elektronické pošty. Tázaný posléze vyplní dotazník na webových stránkách nebo přímo ve své elektronické poště. Výhodou tohoto dotazování je jeho finanční a časová nenáročnost. Mezi nevýhody této techniky patří její menší návratnost, kdy řešitel nemá možnost respondenty přimět k vyplnění dotazníku. (Zich, 2004)

5.4 Vzorek šetření

Vzorek šetření byl vybrán na základě předchozích kapitol, především druhé kapitoly a na základě tématu práce. Dále byl vzorek šetření zaměřen na hlavní město Prahu a Středočeský kraj, kde se nachází dohromady 41 organizací, které se mohou zabývat hostitelskou péčí.

Seznam kontaktů institucionálních zařízení, který byl využit pro šetření, byl získán prostřednictvím Federace dětských domovů ČR. Na webových stránkách Federace je umístěna databáze školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a výchovné péče. Z databáze byly vybrány kontakty na zařízení v Praze a Středočeském kraji. Při ověřování aktuálnosti emailových adres bylo zjištěno, že některé ústavní zařízení v seznamu Federace dětských domovů ČR nefigurují. Jedná se o pět zařízení. Tato zařízení jsou umístěna na území Středočeského kraje, tudíž byla zahrnuta do šetření.

Součástí šetření jsou také dětské domovy do tří let věku a kojenecké ústavy. Kontakty na tyto instituce byly získány prostřednictvím internetového portálu Zlaté stránky². Tyto informace byly následně ověřovány na domovských webových stránkách institucí.

Vybrané instituce byly osloveny prostřednictvím emailových zpráv. Součástí zprávy byl i internetový odkaz na elektronický dotazník na stránce Vyplňto.cz³. Kritériem pro výběr zařízení byla působnost na území Prahy a Středočeského kraje a ústavní péče o dítě.

² <http://www.zlatestranky.cz/>

³ <http://www.vyplnto.cz/>

6 Výsledky šetření

Tato kapitola se zabývá interpretací výsledků dotazníkového šetření. Byla popsána návratnost dotazníku a jednotlivé otázky okomentovány.

Dotazníkové šetření bylo určeno institucionální péči o nezletilé osoby, které se nacházejí na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje. Dotazník bylo možné vyplnit na internetovém portálu Vyplňto.cz⁴. Některá ústavní zařízení tento internetový portál nevyužila a odpověděla na zaslanou zprávu s dotazníkem elektronickou emailovou zprávou.

Šetření probíhalo v období od 1. června 2014 do 11. června 2014. Z celkového počtu čtyřicet jedna rozeslaných emailových zpráv odpovědělo v dotazníkovém šetření sedmnáct respondentů a čtyři emailovou zprávou. Návratnost se pohybovala okolo 51,22 procent.

Zjištěné hodnoty šetření jsou slovně popsány a některé graficky zobrazeny. V následujících podkapitolách byly využity výsečové grafy a také graf sloupcový.

6.1 Otázka č. 1. Typ zařízení

Z celkového počtu 41 institucí bylo osloveno:

Tabulka č. 5: Respondenti

instituce	počet účastníků šetření
dětský domov a dětský domov do tří let věku	25 respondentů
dětský domov se školou	3 respondenti
kojenecký ústav	5 respondentů
diagnostický ústav	5 respondentů
výchovný ústav	3 respondenti

⁴ <http://www.vyplnto.cz/>

Součástí této otázky byla též možnost jiné odpovědi. Jiná odpověď umožňovala institucionálním zařízením vepsat do dotazníku celý název organizace nebo blíže upřesnit její zaměření.

Celkem na dotazník odpovědělo jedenáct dětských domovů, dva dětské domovy do tří let věku dítěte, jeden dětský domov se školou. Dotazníkového šetření se nezúčastnil žádný výchovný ústav. V průběhu internetového dotazování odpověděly čtyři diagnostické ústavy prostřednictvím emailové zprávy a jeden diagnostický ústav vyplnil dotazník na internetovém portálu.

Dotazník vyplnily dva kojenecké ústavy. V průběhu dotazování byla zjištěna skutečnost, že v současné době jsou některé kojenecké ústavy transformovány na dětská centra. Tato transformace kojeneckých zařízení na dětská centra je zapříčiněna nevyhovující strukturou péče o ohrožené děti v ústavech, kde pečují o děti do tří let. V dětská centra se nemění pouze kojenecké ústavy, ale také některé dětské domovy do tří let věku. *„Dětské centrum je zařízení, poskytující komplexní interdisciplinární péči dětem, jakkoliv ohroženým ve svém vývoji, včetně pomoci jejich rodinám.“* (Schneiberg, 2009, s. 5)

Tudíž jeden bývalý kojenecký ústav využil možnost jiné odpovědi a uvedl v otázce typ zařízení dětské centrum.

Z důvodu této transformace některých kojeneckých zařízení je nutné upřesnit, že v dotazníkovém šetření bylo osloveno jedno kojenecké zařízení a čtyři dětská centra.

6.2 Otázka č. 2. V jakém kraji se nachází vaše organizace?

Na tuto otázku měli respondenti možné vybrat ze dvou předem definovaných variant a to z hlavního města Prahy a Středočeského kraje. Ve Středočeském kraji bylo osloveno třicet zařízení poskytujících ústavní péči. Z počtu třiceti zařízení byly dvacet třikrát zastoupeny dětské domovy a domovy se školou. Zbývajících sedm organizací zahrnuje čtyři dětská centra, diagnostický ústav a dva výchovné ústavy. V Praze bylo osloveno jedenáct zařízení, které poskytují ústavní péči dětem (1x kojenecký ústav, 5x dětský domov, 1x výchovný ústav a 4x diagnostický ústav).

Z dvaceti jedna odpovědí na otázku číslo dva byl:

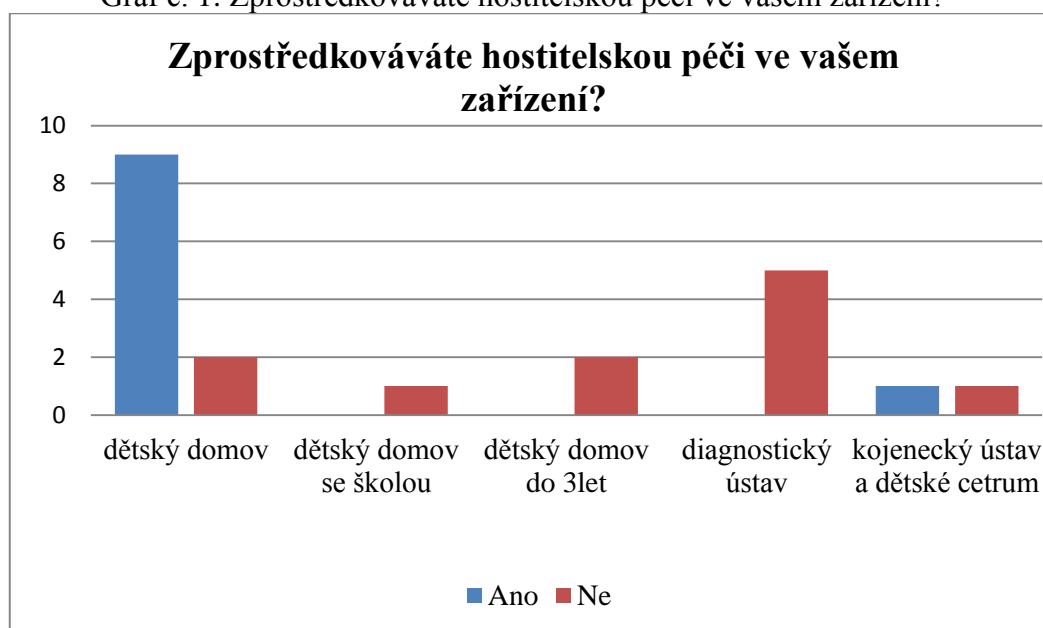
- Středočeský kraj vybrán čtrnáctkrát,
- hlavní město Praha byla zaškrtnuta sedmkrát.

6.3 Otázka č. 3. Zprostředkováváte hostitelskou péči ve svém zařízení?

Zde v tomto dotazu číslo tři, měl vyplňující na výběr ze dvou odpovědí, které zněly ano či ne. Tato rozřazovací otázka byla jedna z hlavních otázek celého dotazníkového šetření. Jestliže respondent zaškrtnl možnost ano, zobrazilo se mu další pokračování dotazníku, které se týkalo hostitelské péče. Pokud dotazovaný zaškrtnl možnost ne, jeho vyplňování dotazníku bylo u konce.

Nyní již víme, že dále v dotazníkovém šetření pokračovalo deset odpovídajících. Z toho vyplývá, že sedm zařízení, které vyplnilo dotazník, hostitelskou péči vůbec nezprostředkovává. K tomu je potřeba započítat i ta zařízení, která odpověděla prostřednictvím emailu a rovněž hostitelskou péči nezprostředkovávají. Deset zařízení hostitelskou péči pro své svěřence zařizuje.

Graf č. 1: Zprostředkováváte hostitelskou péči ve vašem zařízení?

Zdroj: práce autorky

Z grafického znázornění je patrné, že hostitelskou péči nezprostředkovává jeden kojenecký ústav. Ředitel zařízení posléze zaslal emailovou zprávu o tom, že hostitelskou péči nezařizují z důvodu nízkého věku a možné psychické zátěže dítěte. Oproti tomu dětské centrum ve Středočeském kraji hostitelskou péči umožňuje.

Tak jako kojenecké ústavy, tak i dětské domovy do 3 let tuto dobrovolnou činnost neposkytují.

Dětské domovy jsou nejčastějšími zařízeními, která tuto dobrovolnou péči poskytují. Z grafu, který vychází z dotazníkového šetření, odpovědělo devět respondentů kladně, pouze dvě zařízení ve středočeském kraji tuto formu péče nezprostředkovávají. Zbývající účastníci (dětský domov se školou a diagnostické ústavy) odpověděli záporně.

Po zaslání dotazníku diagnostickým ústavům, bylo upozorněno jedním účastníkem dotazníkového šetření, který odpovídal pomocí emailové pošty, na smysl diagnostických ústavů. Smyslem diagnostického ústavu je krátkodobý pobyt dítěte za účelem sestavení psychologického a speciálně pedagogického posudku, viz kapitola 2.2.2.

6.4 Otázka č. 4. Co je cílem přípravy uchazeče o hostitelskou péči?

V následujících deseti otázkách jsou výsledky pouze od deseti dotazovaných, kteří zprostředkovávají hostitelskou péči.

Účastníci dotazníkového šetření měli v otázce číslo čtyři možnost vybrat z následujících možností:

- a. poskytnutí dostatečného množství informací o hostitelské péči
- b. získání informací o uchazečích
- c. vyloučení nevhodných uchazečů
- d. poskytnutí informací o dětech
- e. předcházení možných nedorozumění
- f. další.

V této otázce bylo možné zaškrtnout jednu a více odpovědí. Více variant označení využilo v této otázce osm dotazujících a pouze dva účastníci vybrali jen jednu. Součástí

otázky byla varianta odpovědi, která nebyla předem definována, tudíž respondent měl možnost vepsat odpověď přímo do dotazníku. Této eventuality využili dva účastníci šetření z hlavního města Prahy, kteří zastupovali dětské domovy. Jeden respondent uvedl do dotazníku, že u nich hostitelskou péči neškolí a druhý odpovídající vybral všechny předdefinované odpovědi a ještě dopsal svou reakci, že je cílem zajištění bezpečnosti všech zúčastněných.

Nejčastější odpověď na otázku číslo čtyři byla, že cílem uchazečů příprav o hostitelskou péči je poskytnutí dostatečného množství informací. Tuto variantu vybralo osm účastníků. Dalšími nejčastěji vybíranými odpověďmi byly možnosti získání informací o uchazečích a vyloučení nevhodných uchazečů, ty označilo shodně sedm respondentů. Variantu předcházení možným nedorozuměním zvolilo šest dotázaných. Podle čtyř osob je též cílem příprav poskytnout uchazečům informace o dětech.

6.5 Otázka č. 5. Přípravy uchazečů (hostitelů) probíhají.

Deseti reprezentantům, kteří zprostředkovávají hostitelskou péči, byly nabídnuty tyto odpovědi na otázku, týkající se průběhu příprav uchazečů:

- a. u nás v zařízení
- b. u uchazečů doma
- c. na úřadě
- d. jinde.

Účastníci dotazníkového šetření měli možnost zvolit odpověď jinde a to pokud by se jim předdefinované odpovědi nehodily. Této možnosti v otázce číslo pět nikdo nevyužil. Rovněž ústavy nevykonávají přípravu uchazečů v domácnostech budoucích hostitelů. Přípravy se realizují v ústavních zařízeních, odkud mají hostitelé o dítě zájem. Takto odpovědělo pět zařízení, z toho jedno dětské centrum, a čtyři dětské domovy.

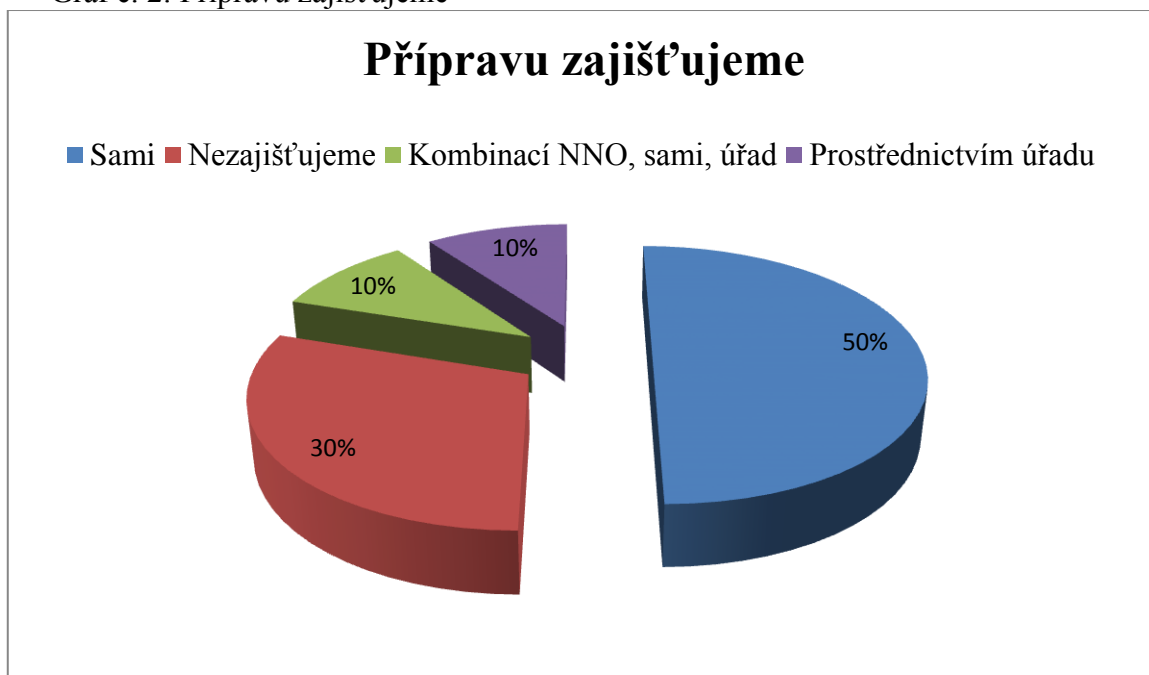
Pro zbylých pět zařízení byla přijatelná odpověď, že přípravy probíhají na úřadech. Ze Středočeského kraje zvolily tuto možnost tři dětské domovy a z hlavního města Prahy to byly dva dětské domovy.

6.6 Otázka č. 6. Přípravu zajišťujeme.

Cílem této otázky bylo zjistit, kdo přípravu v ústavních zařízeních zajišťuje. Účastníci šetření si mohli vybrat z následujících variant odpovědi:

- sami
- prostřednictvím NNO (nevládní neziskové organizace)
- prostřednictvím úřadu
- nezajišťujeme
- jinak.

Graf č. 2: Přípravu zajišťujeme

Zdroj: vlastní práce autorky

Z grafu je zřejmé, že většina odpovídajících zařízení si připravuje své uchazeče na hostitelskou péči sama a to v pěti případech. Dva dětské domovy ze Středočeského kraje a jeden z hlavního města Prahy přípravu pro budoucí hostitele nezajišťují. Jedno zařízení, které odpovědělo v předchozí otázce, že přípravy uchazečů (hostitelů) probíhají na úřadě i v tomto dotazu, kdo jim přípravu zajišťuje, označil možnost prostřednictvím úřadu. Možnost jiné odpovědi využil jeden dotazovaný respondent z dětského domova na území hlavního města

Prahy. Do dotazníku vepsal možnost, že se jedná o kombinaci sami, NNO (nevládní nezisková organizace), úřad.

6.7 Otázka č. 7. Příprav se účastní.

Respondenti si při otázce číslo sedm kdo se účastní příprav, mohli zvolit z následujících odpovědí:

- a. uchazeč - budoucí hostitel
- b. sociální pracovník zařízení
- c. garant hostitelské péče (klíčový pracovník)
- d. biologičtí rodiče dítěte
- e. dítě
- f. další.

Rovněž jako v otázce číslo čtyři bylo možné i v tomto dotazu označit vícero odpovědí na jednou. Více možností označilo osm institucionálních zařízení. Jako poslední je v dotazníku uvedena odpověď další, která byla míněna jako možnost vepsat dalšího účastníka, který se účastní příprav. Odpovědi další využili dva respondenti, jejichž příprav se účastní ještě ředitel zařízení, klíčový pracovník - pedagog a sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Příprav se účastní v dotazovaných zařízeních vždy uchazeč o hostitelskou péči, tuto variantu vybrali všichni respondenti. V sedmi případech byl jako další účastník zaškrtnut sociální pracovník zařízení. Garant hostitelské péče neboli klíčový pracovník dítěte se ve třech ústavních zařízeních účastní přípravy. Dítě se připravuje na hostitelskou péči v jednom zařízení.

Ve dvou dětských domovech, které se nacházejí ve Středočeském kraji, na přípravě participuje pouze uchazeč o hostitelskou péči. Sociální pracovník zařízení a uchazeči o hostitelskou péči se účastní příprav ve dvou dětských domovech, které se nacházejí v obou sledovaných krajích. V jednom dětském domově ze Středočeského kraje je kromě budoucích hostitelů a sociálního pracovníka ústavu přítomen i sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Garant hostitelské péče neboli klíčový pracovník je v jednom zařízení z

hlavního města Prahy účasten příprav spolu s budoucími hostiteli. Garant, sociální pracovník a uchazeč se příprav společně účastní ve dvou dětských domovech. V dětském centru, které zprostředkovává hostitelskou péči ve středních Čechách, jsou účastní příprav kromě uchazečů o hostitelství, sociálního pracovníka také i děti z ústavu.

6.8 Otázka č. 8. S uchazeči konzultujeme předcházení rizikovým faktorům

Součástí otázky číslo osm, která zní: S uchazeči konzultujeme předcházení rizikovým faktorům, byly předem definované odpovědi:

- a. vždy
- b. často
- c. občas
- d. zřídka
- e. není nutné konzultovat,

ze kterých mohli respondenti vybrat pouze jednu variantu.

Odpovědi na tento dotaz jsou velice jednoznačné. Většina zařízení, což je osm dětských domovů a jeden zástupce dětských center, s uchazeči konzultují předcházení rizikových faktorů spojených s hostitelskou péčí vždy. Pouze jeden dětský domov zaškrtl v dotazníkovém šetření možnost zřídka.

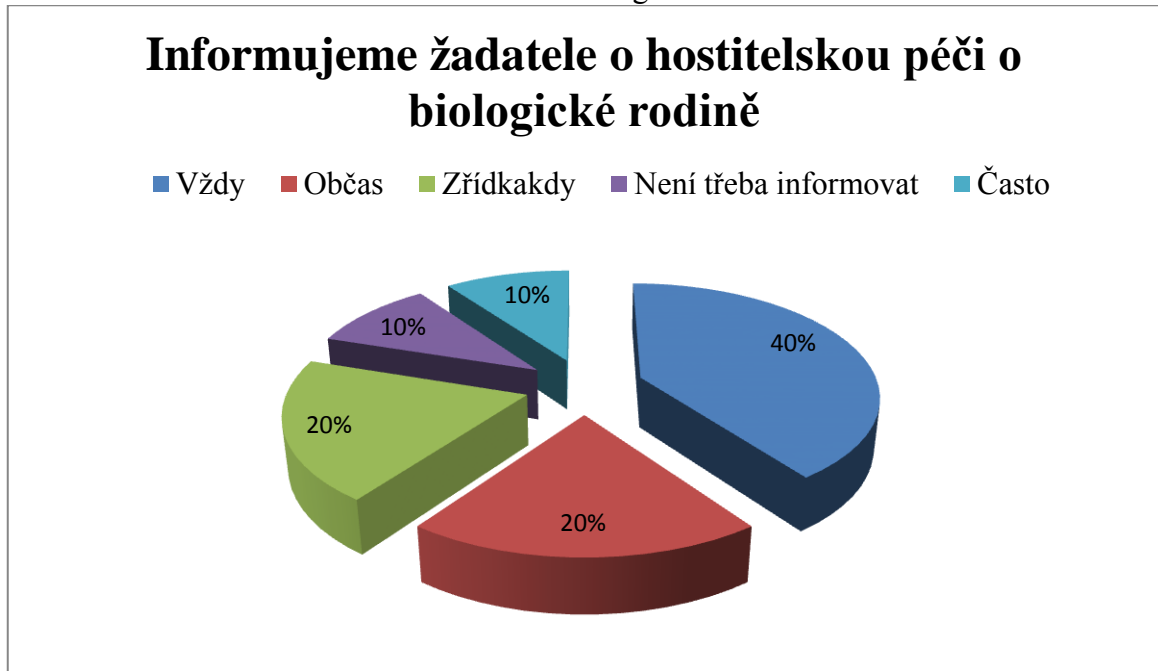
6.9 Otázka č. 9. Informujeme žadatele o hostitelskou péči o biologické rodině

Dotazovaný si v předchozí, této a zbylých pěti otázkách mohl vybrat už jen jednu odpověď. V záležitosti, zda informují zástupci zařízení uchazeče o hostitelskou péči o biologické rodině, měl účastník šetření na výběr z následujících možností:

- a. vždy
- b. často

- c. občas
- d. zřídka
- e. není třeba informovat

Graf č. 3: Informovanost hostitelů o biologické rodině

Zdroj: vlastní práce autorky

Na tuto otázku již nebyla tak jednoznačná odpověď jako u předcházejícího dotazu, jak nám ukazuje grafické ztvárnění této otázky. Vždy informují budoucí hostitele o biologické rodině dítěte čtyři dětské domovy. Dva dětské domovy ze Středočeského kraje informují uchazeče o hostitelskou péči o biologických rodičích dítěte zřídka. Občas v Praze poskytují údaje o původní rodině dva dětské domovy. Dětské centrum tyto informace uchazečům poskytuje často. Podle jednoho dětského domova ze středních Čech není třeba takové informace uchazečům poskytovat.

6.10 Otázka č. 10. Zdůrazňujeme žadatelům respekt k biologické rodině

Na desátou otázku, jestli pracovníci zařízení uchazečům zdůrazňují respekt k biologické rodině dítěte, v dotazníkovém šetření mohli respondenti vybrat z následujících odpovědí:

- a. ano
- b. spíše ano
- c. někdy
- d. spíše ne
- e. ne.

V sedmi případech účastníci zaškrtnuli odpověď ano, tudíž uchazečům zdůrazňují respekt k biologické rodině dítěte. Možnost spíše ano uvedlo dětské centrum. Jeden dětský domov ze Středočeského kraje zaškrtnul eventualitu spíše ne. V této otázce ani jedno ústavní zařízení nevyužilo možnosti někdy. Jen jeden dětský domov sídlící ve Středočeském kraji vůbec nezdůrazňuje žadatelům respekt k biologické rodině, označil možnost ne.

6.11 Otázka č. 11. S řádem našeho zařízení seznamujeme uchazeče

Součástí dotazníkového šetření byla otázka týkající se řádu instituce, a zda jsou budoucí hostitelé s tímto řádem seznamováni. Respondenti měli zaškrtnout jednu z těchto eventualit:

- a. vždy
- b. většinou
- c. zhruba polovinu
- d. menší počet
- e. žádné.

První možnost tedy, že vždy zaměstnanci zařízení seznamují uchazeče o hostitelskou péči s řádem dětských domovů, využilo sedm ústavních institucí. Dětské centrum a dva dětské domovy, které sídlí na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje využily

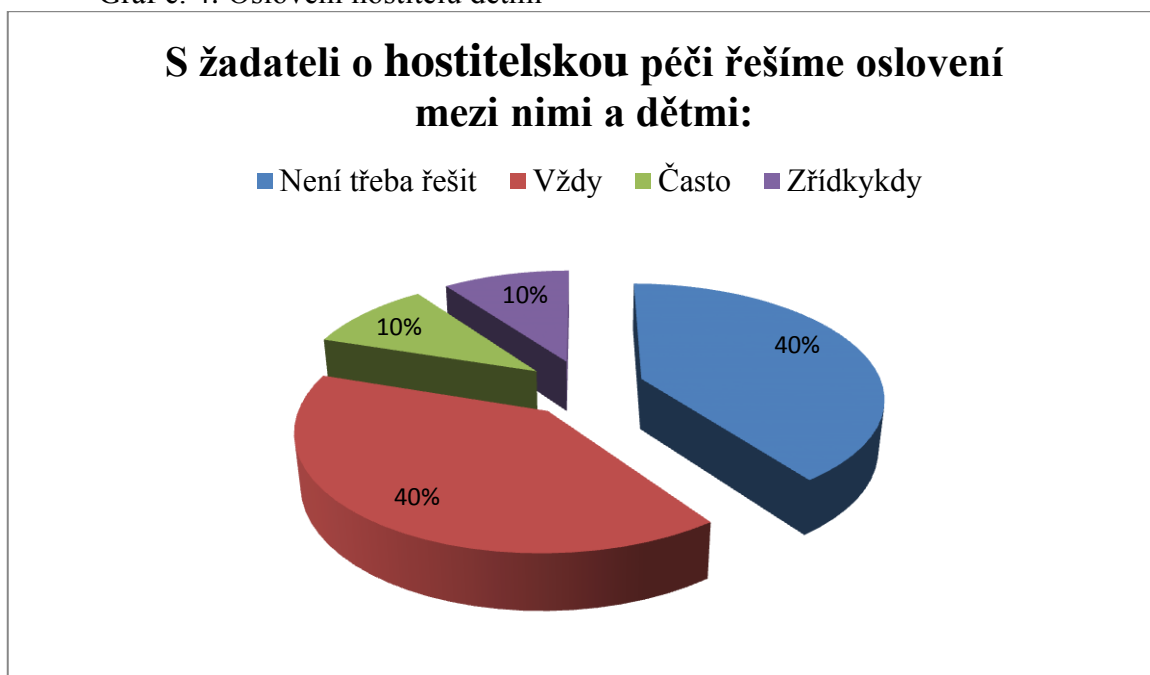
druhou možnost a to že většinou informují potencionální uchazeče o hostitelskou péči o řádu zařízení. Zbylé tři možnosti nevyužilo ani jedno zařízení a z toho usuzují, že je důležité seznámit uchazeče, jakými pravidly se řídí ústavní zařízení.

6.12 Otázka č. 12. S žadateli o hostitelskou péči řešíme oslovení mezi nimi a dětmi

Z předcházejících kapitol víme, že je důležité jasně stanovit status budoucích hostitelů vůči ústavním dětem. Proto se k této skutečnosti vztahovala i jedna otázka v dotazníkovém šetření. Na otázku S žadateli o hostitelskou péči řešíme oslovení mezi nimi a dětmi, bylo možné vybrat z následujících odpovědí:

- vždy
- často
- občas
- zřídka
- není třeba řešit.

Graf č. 4: Oslovení hostitelů dětmi

Zdroj: vlastní práce autorky

V grafu číslo čtyři si můžeme povšimnout, že podle čtyř ústavních zařízení (tři dětských domovů a jednoho dětského centra) není třeba řešit oslovení mezi hostiteli a dítětem, které by si mohli z dětského domova brát domů ne víkendy. Oproti těmto čtyřem zařízením si další čtyři dětské domovy myslí, že je s uchazeči nutné vždy vyřešit či vyjasnit si oslovení mezi nimi a dětmi. Jedna ústavní zařízení se svými budoucími hostiteli řeší toto téma často. Zbývá jeden dětský domov ze Středočeského kraje, který s uchazeči konzultuje oslovení jejich ústavních dětí zřídka.

6.13 Otázka č. 13 Na první návštěvě v rodině bývá jen krátce

Před první návštěvou v domácnosti již připravených uchazečů o hostitelskou péči by podle odborné literatury mělo být jen krátce každé dítě. Proto nás zajímalo, jak je to v praxi, tudíž jsme se na to zeptali předposlední otázkou dotazníkového šetření, která zněla:

Na první návštěvě v rodině bývá jen krátce:

- a. každé dítě
- b. většina dětí
- c. zhruba polovina dětí
- d. menší počet dětí
- e. žádné dítě.

Z tohoto dotazu po vyplnění respondenty vyplývá následující. Na první návštěvě v domácnosti hostitelů je jen krátce každé dítě ze čtyř dětských domovů z Prahy a středních Čech. Další tři zařízení zaškrtnou druhou možnost, což bylo, že většina jejich dětí, u kterých je zprostředkovávána hostitelská péče, je na první návštěvě většinou krátce. Menší počet dětí je na první návštěvě kratší dobu v rodině hostitelů ve dvou dětských domovech a jednom dětském centru.

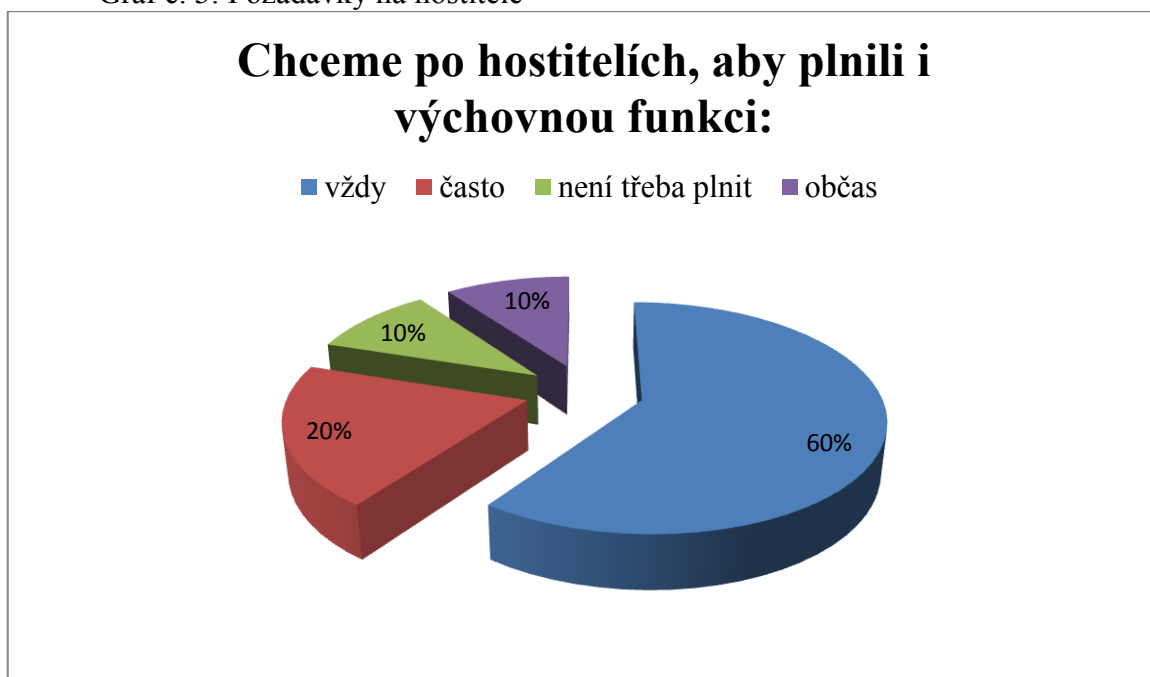
6.14 Otázka č. 14. Chceme po hostitelích, aby plnili i výchovnou funkci.

V poslední otázce dotazníkového šetření bylo zjištěno, zda ústavní zařízení vyžadují po svých hostitelích, aby plnili i výchovnou funkci. Odpověď si respondenti mohli vybrat z pěti předem definovaných odpovědí, které byly následující:

- a. vždy
- b. často
- c. občas
- d. zřídka
- e. není potřeba plnit.

Účastníci odpovídali následovně:

Graf č. 5: Požadavky na hostitele

Zdroj: vlastní práce autorky

Šest respondentů po hostitelích vyžaduje, aby děti i vychovávali během hostitelské péče. Často požadují výchovu dětí při hostitelské péči dva dětské domovy z hlavního města Prahy. Podle jednoho dětského domova není třeba plnit výchovnou funkci. Jeden dětský domov po svých hostitelích občas vyžadují, aby plnili i výchovnou funkci.

6.15 Závěr dotazníkového šetření

V předcházejících podkapitolách (6.1 - 6.14) jsou rozpracovány konkrétní výsledky na jednotlivé otázky dotazníkového šetření. Toto šetření bylo realizováno prostřednictvím elektronického dotazování. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, zda je teorie týkající se hostitelské péči v souladu s praxí. Šetření se zúčastnilo dvacet jedna respondentů z celkového počtu čtyřiceti jedna oslovených ústavních zařízení, což znamená, že návratnost činila 51,22 procent.

Pro zjištění odpovědi na hlavní otázku šetření byly stanoveny tři dílčí otázky. První z nich byla formulována následovně:

Jaké instituce využívají hostitelskou péči v Praze a Středočeském kraji?

Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejčastěji využívají hostitelskou péči dětské domovy. Devět z jedenácti dětských domovů, které odpověděly v šetření, hostitelskou péči zprostředkovává. Bylo zjištěno, že hostitelskou péči nevyužívají diagnostické ústavy, dětské domovy do tří let věku dítěte a kojenecké ústavy, ale jedno dětské centrum ve středočeském kraji ji zprostředkovává a to neodpovídá názoru odborníků (Klimeš, Tomešová), kteří uvádějí, že je hostitelská péče pro malé děti (tj. do osmi let) nevhodná.

Druhá dílčí otázka šetření zněla:

Jak probíhá proces příprav na hostitelskou péči ve vašem zařízení?

Deset odpověděvších zařízení, které zprostředkovávají hostitelskou péči, se snaží uchazečům poskytnout dostatečné množství informací o hostitelské péči a také získání informací o uchazečích a vyloučení nevhodných jedinců. Přípravy budoucích hostitelů se realizují buď v ústavních zařízeních, nebo na úřadech, ani jedno zařízení nepřipravuje své uchazeče v jejich domácnosti.

Bylo zjištěno, že přípravu zajišťují z padesáti procent samy ústavy a tři zařízení jí nezajišťují vůbec. Zbýlá zařízení jí zajišťují prostřednictvím úřadu či spoluprací více přípravných složek, jako jsou úřady, neziskové organizace a vlastní síly.

Příprav se účastní vždy uchazeči, v sedmi případech sociální pracovník zařízení v jednom případě sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ve třech případech

klíčový pracovník a v jednom případě klíčový pedagog a ředitel zařízení. Dítě se připraví účastní v jednom případě. V tomto případě se teorie a s většinou zařízení, které hostitelskou péči zprostředkovávají, shoduje.

Poslední dílčí otázka šetření měla za úkol zjistit následující:

Se kterými tématy při přípravě uchazeče seznamujete ve vašem zařízení?

S uchazeči konzultuje devět z deseti zařízení vždy rizikové faktory a s nimi spojenou prevenci. Pouze jedno zařízení předcházení rizikovým faktorům konzultuje zřídka. Podobná shoda je i při seznamování uchazečů s řádem zařízení. Vždy seznamuje sedm zařízení a většinou tři instituce.

Informace o biologické rodině uchazečům sděluje 40 procent ústavních zařízení, dvacet procent občas nebo zřídka a odpovědi často a není potřeba informovat, využila dvě zařízení. Téma respektu zdůrazňuje sedm ústavních zařízení. Tři respondenti využili možnosti spíše ano, spíše ne a ne.

S budoucími hostiteli jsou dále řešena témata o jejich oslovování a to ve čtyřech případech vždy, čtyři zařízení toto téma nepovažují za potřebné řešit, jedno je řeší často a jedno zařízení zřídka. S hostiteli též souvisí téma první návštěvy v jejich domácnosti, na které je každé dítě jen krátce ze čtyř ústavů, z třech zařízení bývá krátce na první návštěvě většina dětí a tři zařízení vybrala možnost menší počet dětí. Po hostitelích vyžaduje vždy, často výchovnou funkci osmdesát procent zařízení, dvacet procent ji vyžaduje občas nebo jí nevyžaduje.

Díky odpovědím na dílčí výzkumné otázky je možné odpovědět také na hlavní výzkumnou otázku dotazníkového šetření, která zněla:

Jak instituce, které využívají hostitelskou péči v Praze a Středočeském kraji, připravují své uchazeče?

Z výše uvedených informací vyplývá, že uchazeči jsou na hostitelskou péči připravováni jak na krajských úřadech a to v 50%, tak v zařízeních poskytujících ústavní péči pro děti a mládež, a to rovněž v padesáti procentech. Přípravu budoucích hostitelů si zajišťuje pět ústavních zařízení samo, z toho jsou čtyři dětské domovy a jedno dětské centrum. Jedno zařízení z Prahy a dvě ze Středočeského kraje přípravu vůbec nezajišťují. Jeden dětský domov využívá přípravu, kterou provádí příslušný úřad v jejich okolí. Jeden dětský domov z hlavního

města Prahy odpověděl, že přípravu zajišťuje využitím nabídky nevládních neziskových organizací, úradů a využitím vlastních zdrojů.

7 Závěr práce

V diplomové práci jsem se zabývala vysvětlením pojmu hostitelská péče. Před samotnou prací na tématu jsem se snažila nashromáždit a studovat dostupnou odbornou literaturu vztahující se k této látce. Zaměřila jsem se rovněž na internetové zdroje, přinášející množství užitečných informací, jak teoretických tak praktických. Hostitelská péče je doménou České republiky. Je důležité zmínit, že hostitelská péče není formou náhradní rodinné péče, ale zabývá se víkendovou a prázdninovou pomocí dětem, které nemohou z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. Není, ani pod tímto názvem ukotvena v žádné právní normě. V tomto případě se využívá § 30 (Pobyt dítěte mimo ústav) Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Na začátku práce se zabývám attachmentem, který souvisí s péčí o každé dítě a tudíž i hostitelskou péčí. Na tuto kapitolu navazuje oddíl o náhradní výchově, jež je v České republice poskytována dětem a mladistvým. Zaměřuji se na vysvětlení forem náhradní rodinné péče a ústavní péče, které vycházejí z nově platné legislativy (jako například Nový občanský zákoník). Některé rodiny či jednotlivci pomáhající tímto způsobem dětem z dětských domovů, se rozhodnou dítěti nabídnout nějakou formu náhradní rodinné péče (většinou pěstounství). Náhradní výchova úzce souvisí s hostitelskou péčí popsanou ve třetí kapitole. Ve čtvrté až šesté kapitole se zabývám dotazníkovým šetřením a jeho výsledky.

Na začátku diplomové práce jsem si stanovila hlavní cíl a dva dílčí cíle. První dílčí cíl, který měl za úkol provést deskripci hostitelské péči, jsem popsala ve třetí kapitole. Součástí třetí kapitoly je vymezení pojmů, legislativní rámec, rizika spojená hostitelství, význam hostitelské péče a její formy. Ve třetí kapitole je uveden proces přípravy uchazečů o hostitelskou péči a také rozdíl mezi hostitelskou a pěstounskou péčí.

Druhým dílčím záměrem bylo šetření s cílem zjistit, jak se teorie o hostitelské péči přibližuje praxi. K tomu jsem využila kvantitativní dotazníkové šetření. Dotazník jsem distribuovala mezi čtyřicet jedno ústavní zařízení, které působí na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje, za pomoci elektronické zprávy (emailu). Součástí emailu byl odkaz na internetový portál Vyplňto.cz, kde byl dotazník umístěn a přímo na této stránce ho mohli respondenti vyplnit. Elektronický dotazník vyplnil dvacet jeden respondent, což znamená návratnost 51,22 procent. Očekávala jsem větší návratnost dotazníků. Domnívám se,

že tato cca padesátiprocentní účast je zapříčiněna zaneprázdněností pracovníků ústavních zařízení.

Z šetření vyplývá, že deset z jednadvaceti respondentů ve svých zařízeních hostitelskou péči zprostředkovává. Ústavní zařízení, které zprostředkovávají hostitelství, vyžadují před započítáním hostitelské péče po žadatelích přípravu. Příprava je většinou realizována na úřadech či přímo v ústavech. Ke školení uchazečů využívají dětské domovy a dětská centra vlastní zdroje, školitele z krajských či obecních úřadů nebo neziskové organizace. Školení se účastní kromě potencionálních hostitelů také sociální pracovník zařízení či orgánu sociálně-právní ochrany dětí, klíčový pracovník a v některých případech i ředitel ústavů a dítě, kterému má být hostitelská péče poskytována.

Témata školení uchazečů jsou shodná či podobná s předměty, které uvádí ve své metodice Blahutová (2011). Zařízení si přizpůsobují školení svým potřebám a potřebám dětí. Mezi hlavní témata, se kterými seznamují budoucí hostitele, patří například řád ústavního zařízení, s rizikovými faktory, které jsou spojeny s hostitelskou péčí; polovina zařízení seznamuje své uchazeče také s biologickou rodinou a zdůrazňuje uchazečům respekt k původní rodině dítěte.

Podle mého názoru má hostitelská péče v českých ústavních zařízeních velký význam, protože poskytuje dětem možnost seznámit se s fungováním rodiny i když jen na víkend či prázdniny. Pokud budou děti, které nemohou vyrůstat v biologické rodině, umístěny do ústavních zařízení je tato péče potřebná. Jen by se měla tato péče lépe, jasně a více oficiálně ukotvit do právních norem a metodik.

Vzhledem k tomu, že se v rámci dotazníkového šetření vyskytla výhrada, že zkresluje obraz dětských domovů v očích veřejnosti, chci zdůraznit, že svým názorem ani touto diplomovou prací se v žádném případě nesnažím dehonestovat obraz ústavních zařízení. Práce lidí působících v ústavních institucích a jejich péči o děti si velmi vážím.

8 LITERATURA

BOWLBY, J. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-670-4

GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-247-1788-3

KOVAŘÍK, J., a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče a Portál, 2004. ISBN: 80-7178-957-7.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z., a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 978-80-246-1056-6

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-368-0.

NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. ISBN: 978-80-8613191-7

ŘEZANKOVÁ, H. *Analýza dat z dotazníkového šetření*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN: 978-80-86946-49-8

SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN: 978-80-7041-069-1

VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s. 2012. ISBN: 978-80-87455-14-2

VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Natama, 2010. ISBN: 80-86620-20-4

ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0065-9

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

BLAHUTOVÁ, M., ZEZULOVÁ, D. *Hostitelská péče a příprava k ní*. Zlín : Děti patří domů, o.s., 2011. ISBN978-80-86062-41-9 Dostupné z: http://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/metodika_pripravy_kHP_1.pdf

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Průvodce náhradní rodinnou výchovou*. [PDF] 5.vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2013a. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Pruvodce/Pruvodce_NRP_10_6.pdf

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. [PDF] 2.vyd. Praha : Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2013. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_informace/ZI_o_pest_peci_a_peci_porucnik_a.pdf

BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VAVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. [PDF] Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 104 s. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_info_o_nrp.pdf

DEJME DĚTEM ŠANCI. Hostitelská péče. In: Dejme dětem šanci o.p.s [online]. Praha, 2011 [cit. 6.3.2014]. Dostupné z: <http://www.dejmedetemsanci.cz/1/najdi-si-me/46/hostitelska-pece.html>

Dětský domov Dolní Počernice. In: Dětský domov Dolní Počernice [online]. Praha, c2014 [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: <http://www.domovpocernice.cz/>

H-AN-KA. *Půjčování dětí domů z dětského domova*. In: eMimino.cz [online]. MAFRA, a.s. 2013 [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: <http://www.emimino.cz/diskuse/pujcovani-deti-domu-z-detskeho-domova-126748/strankovani/13/>

KLIMEŠ, J. *Jak správně budovat hostitelství*. In: Psychologie. [PDF]. Klimes.mysteria.cz, 2010. [cit. 9.3.2014] Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/hostitelstvi_sbornik.pdf

KLIMEŠ, J. *Koncept institutu hostitelství v NRP*. In: Neplodnost a náhradní rodinná péče. [online]. Klimes.mysteria.cz, 2003. [cit. 9.3.2014] Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/nrp/hostitelstvi.htm>

KLIMEŠ, J. *Problémy hostitelství v NRP*. In: Psychologie. [online]. Klimes.mysteria.cz, 2005. [cit. 6.3.2014] Dostupné z:

<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/hostitelstvi2005.htm>

LUKÁŠ. *Hostitelská péče poradíte*. In: Adopce.com [online]. 2012 [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/diskuze/tema.php?tema=1169>

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku* [PDF]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013, [cit. 6.2.2014]. Dostupné z:

http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/informacni_brozury/MS_brozura_rodinne_pravo.pdf

MPSV. *Pěstounská péče na přechodnou dobu. Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu* [PDF]. Praha: MPSV, 2009. [cit. 17.3.2014]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf

Na co mají nárok osoby, které mají dítě v tzv. hostitelské péči? In: Amalthea [online]. 2014 [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/cnrp_poradna.htm

OLECKÁ, I; IVANOVÁ, K. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, o.p.s., 2010. ISBN: 978-80-87240-33-5. Dostupné z:

http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/41metodologie_vedecko-vyzkumne_cinnosti.pdf

Osvojení nezletilého. In: Nový občanský zákoník [online]. 2014 Ministerstvo spravedlnosti ČR. [cit. 3.2.2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

SCHNEIBERG, F. *Dětská centra – moderní nástroj komplexní péče o ohrožené děti a jejich rodinu*. In: MPSV [PPT]. c2009 [cit. 12.6.2014]. Dostupné z:

mpsv.cz/files/clanky/8044/frantisek_schneiberg.ppt

SULEK, P. *Pěstounů na přechodnou dobu přibývá, v loňském roce se postarali o 250 dětí* [PDF]. Praha: MPSV, 2014 [cit. 2.2.2014]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/17105/TZ_230114a.pdf

TOMKOVÁ, L., *Hostitelská péče*. In: Fond ohrožených dětí. [online]. Praha, 2014 [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/hostitelska_pece.html

VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, K. *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče*. [PDF] Praha: MPSV, 2009 [cit. 15.4.2014]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf

V čem spočívá „hostitelská péče“? In: Amalthea [online]. 2014a [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/cnrp_poradna.htm

STATISTIKY:

CHODOUNSKÁ, H. *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2010* In: Ústav zdravotních informací a statistiky ČR [PDF]. 2011 [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/zdravotnicka-zarizeni/kojenecke-ustavy-detske-domovy-dalsi-zarizeni-pro-deti>

KREMEROVÁ, R. *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2011* In: Ústav zdravotních informací a statistiky ČR [PDF]. 2012 [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/zdravotnicka-zarizeni/kojenecke-ustavy-detske-domovy-dalsi-zarizeni-pro-deti>

MARKOVÁ, J. *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti v roce 2012* In: Ústav zdravotních informací a statistiky ČR [PDF]. 2013 [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/zdravotnicka-zarizeni/kojenecke-ustavy-detske-domovy-dalsi-zarizeni-pro-deti>

Náhradní výchova [online]. Nadace Terezy Maxové. 2014 [cit. 20.1.2014]. Dostupné z: <http://www.nadaceterezymaxove.cz/problematika/slovnicek/>

NOVÁ, Z. *Roční výkaz o výkon sociálně-právní ochrany dětí za rok 2010*. In: Statistiky [PDF]. MPSV, 2011. [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

NOVÁ, Z. *Roční výkaz o výkon sociálně-právní ochrany dětí za rok 2011*. In: Statistiky [PDF]. MPSV, 2012. [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

NOVÁ, Z. *Roční výkaz o výkon sociálně-právní ochrany dětí za rok 2012*. In: Statistiky [PDF]. MPSV, 2013. [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

NOVÁ, Z. *Roční výkaz o výkon sociálně-právní ochrany dětí za rok 2013*. In: Statistiky [PDF]. MPSV, 2014. [cit. 24.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

Odbor analyticko-statistický. In: *Statistické ročenky školství - výkonové ukazatele*. [online]. MŠMT, 2014. [cit. 26.3.2014]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

ZÁKONY:

Předpis č. 24/1952 Sb., nařízení ministra zdravotnictví o organizaci preventivní a léčebné péče. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2012 [cit. 6.3.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1952-24>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2014 [cit. 16.2.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2014 [cit. 6.3.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2014 [cit. 6.3.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled náhradní rodinné péče.....	22
Tabulka č. 2: Umístění dětí.....	24
Tabulka č. 3: Ústavní zařízení	27
Tabulka č. 4: Statistika zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	28
Tabulka č. 5: Respondenti	53

Seznam grafů

Graf č. 1: Zprostředkováváte hostitelskou péči ve vašem zařízení?.....	55
Graf č. 2: Přípravu zajišťujeme.....	58
Graf č. 3: Informovanost hostitelů o biologické rodině.....	61
Graf č. 4: Oslovení hostitelů dětmi	63
Graf č. 5: Požadavky na hostitele	65

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Schéma náhradní výchovy.....	II
Příloha č. 2: Dotazník	III

Příloha č. 1: Schéma náhradní výchovy

Náhradní výchova				
Náhradní rodinná péče	Ústavní péče			
	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc			
Osvojení	Klokánky	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	Diagnostické ústavy	Kojenecké ústavy
Poručnictví	Dětská centra		Dětské domovy	Dětské domovy pro děti do 3 let
Pěstounská péče			Dětské domovy se školou	
Péče jiné fyzické osoby			Výchovné ústavy	
		Ministerstvo práce a sociálních věcí	Ministerstvo školství	Ministerstvo zdravotnictví

Zdroj: Náhradní výchova, 2014

Příloha č. 2: Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, oboru Sociální a charitativní práce. Obracím se na Vás se žádostí o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma „Hostitelská péče v ČR“. Dotazník je anonymní. Údaje Vámi poskytnuté budou zpracovány soukromě do diplomové práce. Vyplnění dotazníku by Vám mělo zabrat pouze několik minut.

<http://hostitelska-pece.vyplnto.cz/>

Děkuji Vám za spolupráci.

Anna Jílková

jilanna@seznam.cz

Dotazník:

1. Typ zařízení:
 - a. Dětský domov
 - b. Dětský domov se školou
 - c. Kojenecký ústav
 - d. Dětský domov do tří let věku
 - e. Diagnostický ústav
 - f. Výchovný ústav
 - g. Prosím, uveďte jiný typ: _____
2. V jakém kraji se nachází vaše organizace?
 - a. Hlavní město Praha
 - b. Středočeský kraj
3. Zprostředkováváte hostitelskou péči ve vašem zařízení?
 - a. Ano
 - b. Ne
4. Co je cílem přípravy uchazeče o hostitelskou péči?
 - a. Poskytnutí dostatečného množství informací o hostitelské péči
 - b. Získání informací o uchazeči

- c. Vyloučení nevhodných uchazečů
 - d. Poskytnutí informací uchazečům o dětech
 - e. Předcházení možným nedorozuměním
 - f. Další - prosím uveďte: _____
5. Přípravy uchazečů (hostitelů) probíhají:
- a. U nás v zařízení
 - b. U uchazečů doma
 - c. Na úřadě
 - d. Na jiném místě, prosím uveďte: _____
6. Přípravu zajišťujeme:
- a. Sami
 - b. Prostřednictvím NNO
 - c. Prostřednictvím úřadu
 - d. Nezajišťujeme
 - e. Jiným způsobem, prosím uveďte: _____
7. Příprav se účastní:
- a. Uchazeč - budoucí hostitel/é
 - b. Sociální pracovník zařízení
 - c. Garant hostitelské péče (klíčový pracovník)
 - d. Biologičtí rodiče dítěte
 - e. Dítě
 - f. Další - prosím uveďte: _____
8. S uchazeči konzultujeme předcházení rizikovým faktorům:
- a. Vždy
 - b. Často
 - c. Občas
 - d. Zřídka
 - e. Není nutné konzultovat
9. Informujeme žadatele o hostitelskou péči o biologické rodině:
- a. Vždy
 - b. Často
 - c. Občas
 - d. Zřídka
 - e. Není třeba informovat
10. Zdůrazňujeme žadatelům respekt k biologické rodině:
- a. Ano
 - b. Spíše ano

- c. Někdy
- d. Spíše ne
- e. Ne

11. S řádem našeho zařízení seznamujeme uchazeče:

- a. Vždy
- b. Většinou
- c. Zhruba polovinu
- d. Menší počet
- e. Žádné

12. S žadatelem o hostitelskou péči řešíme oslovení mezi nimi a dětmi:

- a. Vždy
- b. Často
- c. Občas
- d. Zřídka
- e. Není třeba řešit

13. Na první návštěvě v rodině bývá jen krátce:

- a. Každé dítě
- b. Většina dětí
- c. Zhruba polovina dětí
- d. Menší počet dětí
- e. Žádné dítě

14. Chceme po hostitelích, aby plnili i výchovnou funkci:

- a. Vždy
- b. Často
- c. Občas
- d. Zřídka
- e. Není potřeba plnit